№10(22) (2025 ж. Қазан/Октябрь 2025 г.)

AHMET IZBASARLARY BAITURSYNULY

Республикалық ғылыми–әдістемелік журналы

Қаумбаева Гүлзар Сайлауовна

Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары, химия және биология пәні мұғалімі

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының **№10(22) (2025 ж. Қазан)** шығарылымы.
Выпуск **№10(22) (Октябрь 2025 г.)** республиканского научно-методического журнала **«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY».**

QR-кодты сканерлеу арқылы «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» ғылыми-әдістемелік журналының куәлігін көре аласыз.
Отсканировав QR-код, вы сможете увидеть свидетельство научно-методического журнала "AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY".

Басылымның кезеңділігі - айына 3 рет шығады

№ KZ22VPY00060452 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 3 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ22VPY00060452

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
тіл білімі мен әдебиеттану мәселелері, ұлттық құндылықтар және білім, ғылыми-әдістемелік ізденістер, педагогикалық тәжірибе және инновация, рухани жаңғыру және тәлім-тәрбие, ақпараттық-сараптамалық материалдар, Ахметтану және тарихи-ғылыми зерттеулер.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
вопросы языкознания и литературоведения, национальных ценностей и образования, научно-методических изысканий, педагогического опыта и инноваций, духовного возрождения и воспитания, информационно-аналитических материалов, Ахметоведения и историко-научных исследований.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов научно-методического журнала «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Миркибаева Р.К. Адал азамат – біртұтас тәрбие жүйесінің негізі.....5
Киынбаев А.К. «Жаһандану дәуіріндегі ұлттық тарихтың маңызы».....8
Сейтова К.М. «Химия пәні бойынша функционалдық сауаттылық тапсырмалар» 11
Бексолтан А. Ойын арқылы оқыту – баланың тұлғалық дамуының кілті 15
Култлеуова Ж.М. Бастауыш сынып оқушыларының көркем жазу дағдыларын қалыптастыру 17
Изтурганова С. Жасанды интеллект және оның информатиканы оқытудағы мүмкіндіктері 21
Сүлейманова С.А. Жасанды интеллект элементтерін мектеп бағдарламасына енгізудің педагогикалық аспектілері 24
Амирбекова Г.С. Веб - бет жасау негіздері(HTML/CSS) 27
Ансатова Г.Ш. Қазақ халқының этногенезі-тарихи сабақтастық пен территориялық тұтастық 30
Джахьяева А.Б. Мир фразеологизмов 33
Ниязова З.А. Lesson study на уроках русского языка и литературы.....36
Хасанова С.К. Ойын арқылы тәрбиелеу мен оқытудың тиімді жолдары 39
Журавлева Л.А. Игровые технологии как способ повышения мотивации к обучению 42
Толебаева Ж.Т. Дүниетану - оқушылардың зерттеушілік әрекетін ұйымдастырудағы негізгі пән.....45
Зайтенова Б.Х. Сөз таптарын оқытудың қызықты тәсілдері 48
Сагинбай Ж.Т. 9-сынып оқушыларына физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту әдістемесінің тиімді жақтары 51
Мукишев Ш.А. Жаһандану жағдайында биология пәнін оқытудың заманауи талаптары.....53

Миркибаева Розагул Кулбаевна
Аға вожатый
"Ж.Ташенов атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Дермене ауылы

АДАЛ АЗАМАТ – БІРТҰТАС ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІНІҢ НЕГІЗІ

Аннотация: *мақалада «Адал азамат – біртұтас тәрбие жүйесінің негізі» тақырыбы аясында тұлғаның адамгершілік және азаматтық қасиеттерін қалыптастырудың мәні мен педагогикалық маңызы қарастырылады. Мақалада біртұтас тәрбие тұжырымдамасы мен оның құрамдас бағыттары талданады, сонымен қатар адалдық, әділдік, жауапкершілік, еңбексүйгіштік сияқты құндылықтардың оқушылардың өмірлік ұстанымдарын қалыптастырудағы рөлі көрсетіледі. Автор қазіргі мектеп жағдайында адал азамат тәрбиелеудің тиімді жолдарын, тәрбиеші мен сынып жетекшісінің, ата-ананың және қоғамның бірлескен жұмысының маңыздылығын айқындайды. Сонымен қатар мақаледе ұлттық құндылықтарға, рухани жаңғыру идеяларына және отансүйгіштік сезімге негізделген тәрбиенің маңыздылығы атап өтіледі. Нәтижесінде, адал азамат тәрбиелеу – тұлғаның рухани дамуы мен елдің болашағына үлес қосатын стратегиялық міндет екендігі тұжырымдалады.*

Кілт сөздер: *Адал азамат, біртұтас тәрбие, рухани-адамгершілік даму, ұлттық құндылықтар, отансүйгіштік, жауапкершілік, азаматтық тәрбие, адамгершілік қасиет, тұлға қалыптастыру, мектеп тәрбиесі.*

Қазіргі таңда Қазақстанның білім беру кеңістігінде жаңа реформалар жүзеге асырылып, ұлттық тәрбиенің мазмұны мен бағыты заман талабына сай жаңаша сипат алып отыр. Ел болашағын қалыптастырудың басты кепілі – рухани кемел, парасатты және адал ұрпақ тәрбиелеу екені айқын. Осы мақсатта енгізілген «Біртұтас тәрбие» тұжырымдамасы еліміздің білім беру жүйесіндегі стратегиялық бағыттардың бірі болып табылады. Бұл құжатта оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін құндылықтар жүйесі айқындалған. Біртұтас тәрбие – білім беру мен тәрбиенің өзара байланысын сақтай отырып, оқушы тұлғасын рухани, адамгершілік және әлеуметтік тұрғыдан жетілдіруге бағытталған кешенді бағдарлама. Оның негізгі өзегі – «Адал азамат» идеясын жүзеге асыру. Адал азамат тәрбиелеу – тек жеке тұлғаның ғана емес, тұтас қоғамның дамуына әсер ететін маңызды процесс.

Мектеп – баланың өмірлік құндылықтарының қалыптасатын алғашқы ортасы. Ал осы ортаны тәрбиелік идеялармен байытып, балалардың ішкі жан дүниесін изгілендіруде аға вожатыйдың атқаратын рөлі айрықша. Аға вожатый – мектептің жүрегі, тәрбие процесінің ұйымдастырушысы, балалар ұжымының жетекшісі және рухани тәрбие идеясын таратушы тұлға. Оның кәсіби шеберлігі, өмірлік ұстанымы мен адамгершілік қасиеті оқушылардың мінез-құлқына, өмірлік бағытына тікелей ықпал етеді. Сондықтан да қазіргі кезеңдегі аға вожатый қызметі тек іс-шара ұйымдастырумен шектелмей, ұжымдық шығармашылық істер

арқылы оқушылардың бойына адалдық, жауапкершілік, әділдік пен патриотизм сезімін дарытуды көздейді.

Адал азамат тәрбиелеу – баланы өз әрекетіне жауап бере алуға, қоғам игілігі үшін еңбек етуге, әділдік пен мейірімге негізделген шешім қабылдауға баулу. Бұл бағыттағы тәрбие жұмыстары ең алдымен баланың ішкі мәдениетін, ар-ожданын, рухани иммунитетін нығайтуға бағытталуы тиіс. Адалдық қасиеті тек сөз жүзінде емес, іс жүзінде көрініс тапқанда ғана шынайы тәрбие нәтижесін береді. Мектеп өмірінде бұл құндылықты қалыптастыру үшін түрлі формалар қолданылады: «Адал ұрпақ» клубтарының жұмысы, адалдық сағаттары, оқушылардың еріктілік қозғалыстары, қоғамдық пайдалы істер, дебаттар мен жобалық іс-шаралар. Мұндай шаралар арқылы бала өз бойындағы жақсы қасиеттерді дамытып, қоғам алдындағы жауапкершілігін сезіне бастайды.

Аға вожатыйдың басты міндеті – осы бастамаларды жүйелі ұйымдастырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту. Мектептегі тәрбие жұмысы жеке бағыттардан құралғанымен, олардың барлығы бір мақсатқа – тұлғаның рухани тұтастығына қызмет етеді. Біртұтас тәрбие жүйесінде аға вожатый түрлі бағыттағы үйірмелер мен клубтардың жұмысын үйлестіреді, оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдарын дамытады, мектеп пен ата-аналар қауымдастығы арасындағы байланысты нығайтады. Оның ұйымдастырушылық қызметі оқушылардың әлеуметтік белсенділігін арттырып, өз ортасында көшбасшылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді.

Қазіргі қоғамдағы басты талап – елін сүйетін, әділ, еңбекқор, жауапкершілігі жоғары тұлға қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін тәрбиенің ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарын біріктіру қажет. Қазақ халқының дәстүрінде адалдық, намыс, уәдеге беріктік, кісілік қасиеттер әрдайым жоғары бағаланған. «Адалдық – ардың ісі», «Еңбек түбі – береке» деген халық даналығы бүгінгі ұрпақ тәрбиесінде де өзекті. Сондықтан аға вожатый ұйымдастыратын тәрбие жұмыстары ұлттық дүниетаным мен заманауи педагогикалық технологияларды сабақтастыра отырып жүзеге асуы керек.

Біртұтас тәрбие жүйесі оқушының тұлғалық дамуын барлық бағыттарда қамтиды: интеллектуалдық, рухани-адамгершілік, азаматтық-патриоттық, эстетикалық және экологиялық тәрбие. Осы бағыттардың әрқайсысы өзара байланысқан және баланың өмірлік ұстанымын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Адал азамат тәрбиелеуде бұл бағыттардың барлығы бір мақсатқа бірігеді — әділетті, мейірімді, өз еңбегіне адал, отанына берілген тұлға қалыптастыру.

Мұндай мақсатқа жету үшін тәрбие процесі бір реттік іс-шараларға емес, жүйелі, үздіксіз, өмірмен байланысты практикалық әрекеттерге құрылуы керек. Мысалы, мектептегі өзін-өзі басқару ұйымдары арқылы оқушылар өз шешімін қабылдауға, ұжымдық жауапкершілікті сезінуге үйренеді. Адалдық пен әділдікті үйретудің ең тиімді жолы – баланың өз тәжірибесінде оны сезінуі. Оқушыларды еріктілік қызметтерге, экологиялық акцияларға, қоғамдық пайдалы еңбектерге тарту олардың азаматтық сана-сезімін арттырады.

Сонымен қатар, тәрбие процесінің тиімділігі аға вожатыйдың кәсіби мәдениетіне тікелей байланысты. Қазіргі заман вожатыйы – психолог, ұйымдастырушы, медиатор және көшбасшы рөлін қатар атқарады. Ол оқушылардың мінез-құлқындағы өзгерістерді байқап, педагогикалық қолдау көрсетуі тиіс. Әр балаға жеке көзқарас танытып, оның қабілетін ашуға, қоғамдағы өз орнын табуға көмектеседі. Вожатыйдың шеберлігі оның қарым-қатынас мәдениетінде, тіл табыса білуінде, балалармен жұмыс жүргізу әдістерін таңдауда көрінеді.

Адал азамат тәрбиелеудің тағы бір маңызды тетігі – мектеп пен отбасының өзара ықпалдастығы. Ата-аналармен серіктестік байланыс орнату, олардың тәрбиелік әлеуетін арттыру – аға вожатыйдың негізгі бағыттарының бірі. Себебі бала отбасында алған тәлімін мектепте жалғастырады. Егер бұл екі ортада тәрбие бір бағытта жүрсе, нәтиже де тұрақты болады.

Біртұтас тәрбие жүйесі елдің болашағына қызмет ететін ұрпақ тәрбиелеуге бағытталған стратегиялық бағдар. Ол тек мектептің ғана емес, бүкіл қоғамның ортақ ісі. Осы жолда әрбір педагог, соның ішінде аға вожатый өз ісінің маңыздылығын терең сезінуі қажет. Адалдық,

әділдік, жауапкершілік, еңбексүйгіштік қасиеттері бала бойында өмірлік ұстанымға айналғанда ғана қоғамның дамуы тұрақты сипат алады.

Бүгінгі күннің басты талабы – адал азамат тәрбиелеу арқылы әділетті қоғам қалыптастыру. Әрбір мектеп, әрбір ұстаз және аға вожатый өз еңбегін осы мақсатқа бағыттағанда ғана білім беру саласы шынайы нәтижеге жетеді. Адал ұрпақ – елдің рухани тірегі, мемлекетіміздің болашағын жарқын ететін күш. Сондықтан «Біртұтас тәрбие» тұжырымдамасы мен «Адал азамат» бағытының өмірге енгізілуі – тек педагогикалық жаңашылдық емес, ұлттық идеяның іске асуының нақты көрінісі. Бұл идеяны жүзеге асыруда аға вожатыйлардың еңбегі шешуші орын алады. Олар баланың жүрегіне мейірім мен адалдықтың дәнін сеуіп, ұлттың рухани келбетін қалыптастыруда баға жетпес үлес қосып келеді.

Адал азамат тәрбиелеу – уақыт талабы ғана емес, ел болашағының кепілі. Осындай ұстаныммен жұмыс істейтін әрбір аға вожатый қоғам алдындағы өз миссиясын лайықты атқарып, жас ұрпақты ұлттық рухпен, адамгершілікпен, еңбексүйгіштікпен тәрбиелейді. Бұл – жаңа дәуірдің тәрбие жүйесінің шынайы көрінісі, біртұтас педагогикалық идеологияның өміршең бағыты.

Қолданылған әдебиеттер:

1. «Біртұтас тәрбие» тұжырымдамасы. – Астана: ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2023.
2. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Астана, 2017.
3. Қалиев С., Жарықбаев Қ. «Тәрбие теориясы». – Алматы: Рауан, 2020.
4. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Оқушылардың өзін-өзі басқару қызметін дамыту әдістемесі». – Астана, 2022.
5. Мектептегі тәрбие жұмысының әдістемелік нұсқаулығы. – Алматы, 2021.
6. Хасанова Л. «Мектептегі рухани-адамгершілік тәрбие: әдістер мен тәжірибе». – Нұр-Сұлтан, 2020.

ЧЕСТНЫЙ ГРАЖДАНИН – ОСНОВА ЦЕЛОСТНОЙ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ

Аннотация: *В статье рассматривается значение и педагогическая роль формирования моральных и гражданских качеств личности в контексте темы «Честный гражданин – основа целостной системы воспитания». Анализируется концепция целостного воспитания и её составные направления, а также раскрывается роль таких ценностей, как честность, справедливость, ответственность и трудолюбие в формировании жизненных ориентиров учащихся. Автор определяет эффективные пути воспитания честного гражданина в современных условиях школы, подчёркивает важность совместной работы воспитателя, классного руководителя, родителей и общества. Кроме того, в статье акцентируется внимание на значении воспитания, основанного на национальных ценностях, идеях духовного возрождения и патриотизме. В результате делается вывод, что воспитание честного гражданина является стратегической задачей, способствующей духовному развитию личности и будущему страны.*

Ключевые слова: *честный гражданин, целостное воспитание, духовно-нравственное развитие, национальные ценности, патриотизм, ответственность, гражданское воспитание, нравственные качества, формирование личности, школьное воспитание.*

Киынбаев Алматбек Кенжегалиевич
Тарих пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
№230 орта мектебі
Қызылорда облысы, Арал ауданы

«ЖАҺАНДАНУ ДӘУІРІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ТАРИХТЫҢ МАҢЫЗЫ»

10-сыныпқа арналған авторлық бағдарлама

Бағдарламада ұлттық тарихты оқыту – тек өткенді білу ғана емес, оны қазіргі заманмен сабақтастыру, жаһандану жағдайында өзіндік орнын түсіну қажеттілігі айқындалады. Осы тұрғыдан алғанда, басты бағдар – ұлттық сана мен елжандылық қасиеттерін қалыптастыру. Бағдарлама мектеп басшылығы, мұғалімдер, ата-аналар және оқушылар арасындағы ынтымақтастыққа негізделеді. Заманауи педагогикалық әдістер (жобалық оқыту, зерттеу жұмыстары, дебаттар, пікірталастар) оқушылардың тарихи ойлауын дамытып, ұлттық сана-сезімін нығайтуға мүмкіндік береді.

Бағдарламаның негізгі мақсаты – жаһандану дәуірінде оқушылардың ұлттық тарихқа деген қызығушылығын арттыру, тарихи санасын дамыту, ұлттық бірегейлікті сақтауға баулу.

Бағдарламаның міндеттері:

•Жаһандану ұғымын түсіндіру және оның ұлттық тарихқа әсерін талдау;

•Ұлттық тарихтың тәрбиелік және танымдық маңызын көрсету;

•Тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметін мысалға ала отырып, құндылықтарды дәріптеу;

•Тарихи деректерді сыни тұрғыдан талдауға, салыстыруға және қорытынды жасауға үйрету;

•Ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастыру.

Бағдарламаның ғылымилығы:

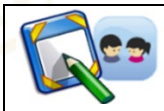
Бағдарлама тарих ғылымының заманауи зерттеулеріне, құндылыққа негізделген білім беру тұжырымдамасына және педагогикалық инновацияларға сүйенеді. Жаһандану теориясы, тарихи сана ұғымы, ұлттық бірегейлік мәселелері ғылыми-теориялық негіз ретінде алынады.

Педагогтің аты-жөні:	Киынбаев Алматбек Кенжегалиевич
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	1986 жылы желтоқсан оқиғасы, Тәуелсіздікке бастар жол
Сабақтың мақсаты:	*Барлық оқушылар үшін:* Білім алушылар 1986 жылы желтоқсан оқиғасы туралы біледі.
Құндылықтар	Құндылық: әділдік және жауапкершілік:Құзыреттілік: қоғамға қызмет Құндылық: жасампаздық және жаңашылдық:Құзыреттілік: шығармашылық

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылық ты ояту.	**(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі:** 1. Оқушылармен амандасу, түгендеу. 2. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру			Оқулық, жұмыс дәптерлері ДК экраны

7 мин.	**Мақсаты:** Оқушылар бір-біріне тілек білдіреді, тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталады, сондай-ақ барлық оқушылардың қатыстырылуы арқылы сабаққа белсенділігі артады. **Тиімділігі:** Оқушылар бір-біріне тілек айту арқылы жақындасады, көңіл-күйін көтереді және бауырмалдығын оятады. **Саралау:** Бұл жерде саралаудың **«Жіктеу»** тәсілі көрінеді. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру мақсатында мүмкіндігінше оларға таңдау еркіндігі беріледі.			
Жаңа сабаққа кіріспе 	**(Ұ) «Миға шабуыл»** әдісі арқылы өткен тақырыппен жаңа сабақты байланыстыру мақсатында ой қозғау сұрақтарын ұжымдық талқылау. Бір-біріне сұрақтар қояды. Сыныптастырының пікірін толықтырады. Өз ойымен бөліседі. *Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық талқылау жасағаннан кейін мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады.*	1.Желтоқсан оқиғасы нешінші жылы не үшін болды? Ол оқиғаға кімдер қатысты? Осы тапсырманы орындау арқылы оқушылардың айтылым дағдысы қалыптасады	**Мақсаты:** Жылдам әрі функционалды түрде сыни ойлануды дамыту. **Тиімділігі:** оқушының танымдық дағдысы артады. Сонымен қатар оқушыға сабақтың өмірмен байланысын көрсетеді және сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтауға мүмкіндік береді. **Саралау:** Бұл жерде саралаудың **«Диалог және қолдау көрсету»** тәсілі көрінеді. Дұрыс мағынада жауап беруге бағыттау мақсатында кейбір оқушыларға ашық сұрақтар, ал кейбір көмек қажет ететін оқушыларға жетелеуші сұрақтар қойылады.	«Жарайсың!» деген мадақтау сөзімен ынталандыру.
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 26 мин.	**№1-тапсырма:** Оқулықтағы сабақтың мәтінін оқуға тапсырма береді. Тірек сөздермен танысып, өз дәптерлеріне жазып алады.	Суреттегі желтоқсан құрбандарының өмір жолы туралы ппосрет қорғайды. 	Тапсырмаларға анықтам береді және мысалдар келтіреді. - Зерттейді. - Экологиялық проблемаларды атайды.	
	№2-тапсырма: Оқулықта берілген талдау айдарындағы тапсырмаларды орындатады, бақылайды, мысал, үлгі көрсетеді.	Желтоқсан оқиғасынан кейін Қазақстанда қандай өзгерістер болды ассоцация құру	суретке сипаттама береді.	

	3-тапсырма. Оқулықта берілген синтез айдарындағы тапсырмаларды орындатады, бақылайды, мысал, үлгі көрсетеді.	Төмендегі кестені толтыру 		
Сабақтың соңы Ой толғаныс. Рефлексия 7 мин. 	**«Еркін микрофон» әдісі.** Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды. ***Мақсаты:*** Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. ***Тиімділігі:*** Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды. ***Саралау:*** Бұл кезеңде саралаудың ***«Қорытынды»*** тәсілі көрінеді.	Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.	Мұғалім оқушыларды **«Жапондық бағалау»** әдісі арқылы бағалайды. Яғни *«Дұрыс келісемін», «Толықтырамын, басқа көзқарасым бар», «Менің сұрағым бар»..*	

Сейтова Клара Маратовна
Химия пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
№230 орта мектебі
Қызылорда облысы, Арал ауданы

«ХИМИЯ ПӘНІ БОЙЫНША ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР»

(9-сыныпқа арналған авторлық бағдарлама)

Бұл курс 9-10 сынып оқушыларына химия пәнін тереңірек меңгеруге және халықаралық деңгейде білімдерін шыңдауға мүмкіндік беру мақсатында жасалған. Ол PISA стандарттарына сәйкес құрастырылған тапсырмаларды қолдануды және оларды оқу процесінде тиімді пайдалануды үйретуге бағытталған.

Мақсаты

Химия пәні бойынша PISA тапсырмаларын қолдана отырып, оқушылардың ғылыми сауаттылығын арттыру, пәнді күнделікті өмірмен байланыстыра білу дағдыларын қалыптастыру және функционалдық сауаттылықты дамыту.

Міндеттері

1. Оқушылардың химия пәні бойынша білімдерін PISA стандарттарына сәйкес бағалау.
2. PISA тапсырмалары арқылы оқушылардың талдау, салыстыру, және шешім қабылдау дағдыларын дамыту.
3. Химияны өмірлік жағдайлармен байланыстыру арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру.
4. Мұғалімдерге PISA тапсырмаларын сабақ барысында қолдану әдістерін ұсыну.
5. Оқушылардың шығармашылық ойлауын және логикалық шешім қабылдау қабілеттерін жетілдіру.

Өзектілігі

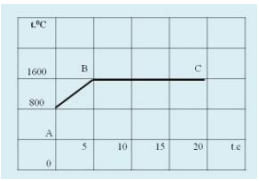
PISA тапсырмаларының басты ерекшелігі – оқушылардың білімін нақты өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін бағалау. Қазақстан оқушыларының PISA зерттеулеріндегі көрсеткіштерін жақсарту үшін химия пәнінде функционалдық сауаттылықты дамыту маңызды. Бұл тапсырмалар оқушылардың ғылыми сауаттылық деңгейін анықтап қана қоймай, олардың алған білімдерін тәжірибеде қолдану дағдыларын қалыптастырады.

Химия пәні қоршаған ортаны түсінуге және экологиялық мәселелерді шешуге қажетті білім береді. Сондықтан PISA тапсырмаларын пайдалану оқушылардың ғылыми негіздегі шешімдер қабылдау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бұл бағыттағы жұмыстың өзектілігі оқушылардың халықаралық білім беру стандарттарына бейімделу қажеттілігімен анықталады.

Педагогтіңаты-жөні	Сейтова Клара Маратовна
Күні:	
Сабақ	
Сынып:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Қайнау
Оқу мақсаты	Қайнау тақырыбына қатысты PISA тапсырмаларын орындауға дағдыландыру
Сабақтың мақсаты	Қызықты дидактикалық тапсырмаларды орындайды, білімдерін шыңдайды

Сабақ барысы

Сабақ кезеңдері	Мұғалімнің оқу іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Оқушылармен амандасып, түгелдеу. Сабақ тақырыбы, мақсатымен таныстырылады.	Оқушылар амандасып, сабаққа назар аударады	«Отшашу» әдісі	
Сабақтың ортасы	Берілген мәліметті оқып төменгі сұрақтарға жауап беріңіздер Буланудың екінші тәсілі – қайнауды қарастырамыз. Қайнау процесін бақылау үшін құтыға су құйып, температурасын өлшей отырып, қыздырамыз. Біраздан кейін құтының үстіңгі жағында тұманды байқауға болады. Ол ыдыстағы сұйықтың бетіндегі буланудың күшейгенін көрсетеді. Сыртқа шыққан су буы салқын ауамен араласады және ұсақ тамшылар түрінде конденсацияланады. Температурасы ары қарай жоғарлағанда құты қабырғасының қаттырақ қызған жерлерінде көптеген кішкене көпіршіктер пайда болатынын көреміз. Бұлар судың ішінде болатын еріген ауа көпіршіктері. Қыздырған кезде олар судан бөлініп шығады. Ауа көпіршіктерінің іші су буымен толады да, олардың өлшемдері біртіндеп үлкейе береді. Көпіршіктер ыдыс қабырғасынан ажырайды да, жоғары көтеріледі. Осы кезде әдетте қайнар алдында ызыл естіледі. Өйткені жылы су буы көпіршіктерімен салқын су көпіршіктері соқтығысқанда дыбыс шағарады. Белгілі бір температурада көпіршіктер судың бетіне жетіп жарылады. Бұрқылдап су қайнай бастайды. • Сұйықтың тек үстіңгі бетінен ғана емес сонымен бірге оның ішінде де бу көпіршіктерінің пайда болуымен жүретін қарқынды булану қайнау деп аталады. Біз кез-келген жер бетіндегі денелерге атмосфералық қысым әрекет ететінін білеміз. Енді осы су көпіршіктері қандай жағдайда осы атмосфералық қысымды жеңіп сырқа шығады? Қайнау кезінде көпіршіктер ішіндегі қаныққан будың қысымы атмосфералық қысымнан төмен болмау керек.	Тапсырманы орындайды Тапсырманы орындайды	«Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі	

	• Қайнау сұйықтың қаныққан буының қысымы атмосфералық қысымға тең немесе одан сәл жоғары болатын температурада жүреді; • Қайнау кезінде сұйықтың температурасы өзгермейді. Сұйық қайнайтын температураны қайнау температурасы деп атайды. Кейбір заттардың қайнау температурасы, оС (Қалыты атмосфералық қысымда 105 Па) сутек - 253 оС, су - 100 оС, сынап - 357оС, оттек - 183 оС, сүт - 100 оС, қорғасын - 1600оС, эфир - 35 оС, спирт - 78 оС, мыс - 2567оС Алайда сұйыққа түсетін сыртқы қысым атмосфералық қысымға тең болмауы да мүмкін. Атмосфералық қысым қалыпты қысымнан төмен болса онда су төменгі температурада қайнай береді. Биіктігі 5-6 мың метр Эльбрус шыңында су шамамен 800С- та қайнайды. Сұықтың үстіндегі қысымды жасанды түрде төмендетсек, онда кез келген температурада тіпті қату температурасында қайнайды. 32 гПа 25 °С су бөлме температурасында қайнайды.Ал сыртқы қысым 6 гПа болғанда, су 0^0С-та қайнайды. Судың төменгі қысымда қайнауын қант өнеркәсібінде қолданады. Қант ертіндісі бар болғаны бірнеше ондаған градуста бұрқылдап қайнайды. Қант сиропының күйіп кету қаупі болмайды және артық су тезірек бөлініп шығады. Керісінше судың бетіне аса жоғары қысым түсіре отырып, судың температурасын 100^0С-тан жоғары температурада қайнатуға болады. Автоклав құрылғысында температура 200 ^{0} С-қа дейін қызады. 1- сұрақ: ҚАЙНАУ Су көпіршіктері қандай жағдайда атмосфералық қысымды жеңіп сыртқа шығады? _____ _____ _____ _____ 2- сұрақ: ҚАЙНАУ Қайнаудың алдында сұйықта қандай құбылыстар пайда болады? _____	Тапсырманы орындайды Тапсырманы орындайды	«Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі	

	_____ _____ 3- сұрақ: ҚАЙНАУ Неліктен қайнар алдында ызыл естіледі?_____ _____ _____ 4- сұрақ: ҚАЙНАУ Эльбрус шыңында судың қайнау температурасы A) 80 0C B) 90 0C C) 100 0C D) 101 0C 5- сұрақ: ҚАЙНАУ Растайтын жауаппен түсініктемені таңдаңыз: 6- сұрақ: ҚАЙНАУ Суретте қорғасынның қайнау графигі көрсетілген. Графигтің ВС бөлігінде қандай процесс бейнеленген? A) Қорғасынның қызуы B) Конденсация C) Қорғасынның қайнауы D) Қорғасынның балқуы 7- сұрақ: Қорғасын қанша уақыттан кейін қайнай бастады? A) 20 секундтан кейін B) 5секундтан кейін C) 15секундтан кейін D) 10 секундтан кейін	Тапсырманы орындайды Тапсырманы орындайды Тапсырманы орындайды	«Отша шу» әдісі «Отша шу» әдісі	
Сабақтың соңы 5 мин	Қорытындылау. Бүгінгі сабақтан үйренген жақсы қасиеттерін еске түсіріп, айтып береді.	Сабаққа кері байланыс береді		

	0^0C-та қайнайды.	*Түсініктеме*
A	*қайнамайды*	Сыртқықысым 6 гПаболғанда, су 0^0C-та қайнайды.
B	*қайнамайды*	Қалыпты қысымда, су 100^0C-та қайнайды.
C	*қайнамайды*	Қалыпты қысымда, су 0^0C-та қайнайды.
D	*қайнайды*	Сыртқықысым 6 гПаболғанда, су 0^0C-та қайнайды.

Бексолтан Айнагуль
Тәрбиеші
«№3 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ жанындағы «Айналайын» шағын орталығы
Ақмола облысы, Шортанды ауданы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ – БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ КІЛТІ

Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту процесін жетілдіру мен оны жаңаша ұйымдастыру қажеттілігі күн тәртібінде тұр. XXI ғасырдағы педагогикалық парадигма баланың жеке тұлғасын дамытуға, оның шығармашылық әлеуетін ашуға бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, **ойын арқылы оқыту** – оқушының танымдық белсенділігін арттыру мен тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Ойын – баланың өмірінде ерекше орын алатын табиғи әрекет. Ол баланың психологиялық, әлеуметтік және интеллектуалдық дамуының негізгі тетігі ретінде қарастырылады. Көрнекті педагог А.С. Макаренко: *«Ойын – баланың өмірінде қандай орын алса, үлкендер өмірінде еңбектің алатын орны сондай»*, – деп атап көрсеткен. Демек, ойын – баланың дүниетанымын кеңейтіп, қоршаған ортамен қарым-қатынасын реттейтін басты құрал.

Ойын арқылы оқыту идеясы педагогика мен психология ғылымдарында кеңінен зерттелген. Л.С. Выготскийдің, Ж. Пиаже мен Д.Б. Эльконинның еңбектерінде ойын – баланың психикалық дамуының жетекші қызметі ретінде қарастырылады. Выготскийдің пікірінше, ойын барысында бала өзінің «жақын даму аймағында» әрекет етеді, яғни ол шынайы өмірден жоғары деңгейде ойлау мен қиялды іске қосады.

Ойынның дидактикалық маңызы да зор. Ол оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқу материалына деген қызығушылығын оятады. Ойын элементтері оқытудың мотивациялық, танымдық және дамытушылық функцияларын атқара отырып, оқу процесін жандандырады.

Ойын арқылы оқытудың педагогикалық негіздері төмендегідей қағидаларға сүйенеді:

- ✓ **Баланың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескеру;**
- ✓ **Ойын мазмұнының оқу мақсаттарымен үйлесімділігі;**
- ✓ **Ойын барысында белсенді өзара әрекет пен ынтымақтастықтың болуы;**
- ✓ **Ойын нәтижесінің оқу мен тәрбиелік мақсаттарға жетуге бағытталуы.**

Баланың тұлғалық дамуы оның өзіндік санасының, мінез-құлқының, ерік-жігері мен әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларының қалыптасуымен тығыз байланысты. Осы үдерістердің барлығы ойын кезінде табиғи түрде жүзеге асады.

Ойын барысында бала:

- ✓ өз ойын еркін жеткізіп, сөйлеу мәдениетін дамытады;
- ✓ қоршаған орта құбылыстарын бақылап, талдай білуге үйренеді;
- ✓ ережелерге бағыну арқылы өзін-өзі бақылау мен тәртіптілік дағдыларын қалыптастырады;
- ✓ топ ішінде қарым-қатынас жасап, ұжымдық әрекетке бейімделеді.

Д.Б. Эльконин ойынның әлеуметтік маңызын ерекше атап өткен: бала ойында әртүрлі рөлдерді (мұғалім, дәрігер, жүргізуші т.б.) орындау арқылы ересектердің іс-әрекет үлгілерін меңгереді, яғни әлеуметтік тәжірибені бойына сіңіреді. Бұл – тұлғалық қалыптасудың ең алғашқы формаларының бірі.

Сонымен қатар, ойын баланың эмоционалды-еріктік саласын реттейді. Ойын кезінде бала қуаныш, қызығушылық, жеңіс пен жеңілісті сезінеді. Бұл эмоциялар оның ішкі әлемін байытып, өз-өзін тануға және өзіндік бағасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі педагогикалық тәжірибеде ойын технологиялары сабақтың барлық түрлерінде тиімді қолданылуда. Әсіресе бастауыш сыныптарда, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында және тіл үйрету сабақтарында ойын тәсілдері оқушылардың қызығушылығын арттырып, танымдық белсенділігін күшейтеді.

Дидактикалық ойындар – білімді бекіту мен жаңа материалды түсіндірудің тиімді тәсілі. Мысалы, қазақ тілі сабағында «Сөз табын тап», «Кім жылдам?» сияқты ойындар балалардың логикалық ойлау қабілетін дамытады.

Рөлдік ойындар – оқушылардың сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге бағытталады. Бұл ойын түрі оқушыларды әлеуметтік жағдайларда өзін дұрыс ұстауға, жауапкершілік пен эмпатияны дамытуға үйретеді.

Интерактивті және цифрлық ойындар – заманауи технологиялармен ұштастырылған оқыту формасы. Мұндай ойындар оқушыларды ақпараттық ортада еркін бағыт алуға, цифрлық сауаттылығын арттыруға көмектеседі.

Ойын арқылы оқытудың тиімділігі келесі нәтижелер арқылы анықталады:

- ✓ Балалардың оқу іс-әрекетіне деген **ынтасы мен қызығушылығы** артады;
- ✓ **Шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау** қабілеті дамиды;
- ✓ **Топпен жұмыс істеу, қарым-қатынас жасау мәдениеті** қалыптасады;
- ✓ **Өзіндік пікір мен жауапкершілік сезімі** күшейеді;
- ✓ Оқушылардың **психологиялық жайлылығы мен эмоциялық тұрақтылығы** қамтамасыз етіледі.

Мұғалімнің рөлі мұнда бағыттаушы және ұйымдастырушы сипатта болады. Ол ойынның мазмұнын, ережесін, мақсаттарын нақты анықтап, балалардың дербестігін шектемей, шығармашылық еркіндік береді.

Қорыта келгенде, **ойын арқылы оқыту – баланың тұлғалық дамуының кілті** екені даусыз. Ойын барысында бала өзін еркін сезінеді, өз қабілеттерін байқайды, айналасындағы ортамен белсенді қарым-қатынасқа түседі. Ойын – баланың ойлауын, тілін, қиялын, эмоциясын, мінез-құлқын дамытатын әмбебап құрал.

Сондықтан әрбір педагогтың міндеті – ойын элементтерін мақсатты, жүйелі және мазмұнды түрде пайдалана отырып, баланың шығармашылық әлеуетін ашуға жағдай жасау. Осындай жағдайда ғана ойын – оқу процесінің табиғи бөлігіне айналып, тұлғалық дамуға ықпал ететін пәрменді педагогикалық құрал бола алады.

Култлеуова Жанагул Мешитбаевна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
«№81 орта мектебі» КММ
Қызылорда облысы, Арал ауданы, Қызылжар ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

(2-сыныпқа арналған авторлық бағдарлама)

Бағдарламаның мақсаты: графикалық дағды мен жазуды қалыптастыру-әріптер мен олардың комбинацияларын дұрыс жазудың техникалық дағдысы, сонымен қатар графика мен орфография нормаларын игерту.

Бағдарламаның міндеттері

1.Саусақтарды, жалпы қол моторикасын жаттықтыру;

2.Тактильді есте сақтауды (саусақ ұштарындағы есте сақтау) арнайы тапсырмалар арқылы дамыту;

3.Әріптер- графикалық белгілер туралы ұғымды меңгеру;

4.Қолдың дұрыс қозғалысын, қозғалыс траекториясын және т.б. сақтай отырып, барлық графикалық элементтерді дұрыс, анық және тез жазуды үйрету.

5.Дыбыстарды дұрыс ажырата білуді қалыптастыру;

6.Дыбыстарды әріптермен дәл тану және байланыстыру мүмкін емес, өйткені орфографиялық шеберліктің қалыптасуы графикамен қатар жүреді.

7.Ауызша сөйлеуді, фонетикалық-фонематикалық қабылдауды қалыптастыру;

8.Көрнекі, визуалды-кеңістіктік қабылдауды және визуалды есте сақтауды қалыптастыру;

9.Мотор функцияларын және күрделі үйлестірілген графикалық қозғалыстарды қалыптастыру;

10.Интегративті функцияны қалыптастыру визуалды-моторлы және есту-моторлы дағдыларды үйлестіру.

Күтілетін нәтиже:

- күрделі ретпен әріптер тобының пішіндері мен әртүрлі қосылыстар бойынша мұқият жұмыс жасайды;
- оқушылардың жазу қарқынын жеделдетіледі;
- жазуы үздіксіз және ырғақты қалыптасады;
- бірінші сыныпта алған дағдыларды бекітіледі.
- 2-сыныпта жазу шарттары өзгереді-сабақтың қарқыны, орфографиялық жұмыстың көлемі артады, сөздерді жазу алгоритмі күрделене түседі.

Сабақтар бастауыш сынып оқушыларын жазуды оқытуда теориялық білім мен практикалық дағдыларды игеруге және қолжазбаны қалыптастыруға бағытталған.

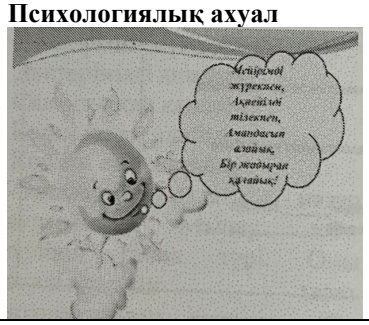
Оқушыларды көркем жазуға үйретуде үш нәрсені басшылыққа алу керек:

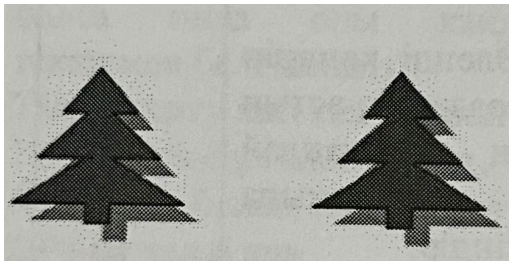
біріншісі - әріптерді мәнерлі жазуға және жеке әріптерді өзара құрастыра білу;

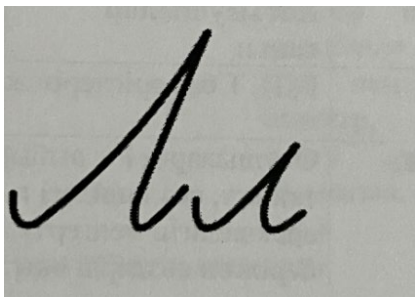
екіншісі – әріп элементін дұрыс жазуға дағдыландыру;

үшіншісі – жазу жұмысына өте ұқыпты, мұқият болуды қалыптастыру.

Бөлім:	Жазба әріптерінің формасын талдау	
Педагогтің Т.А.Ә		
Күні:		
Сынып:2	**Қатысушылар саны:**	**Қатыспағандар Саны:**
Сабақтың тақырыбы:	М,л,я әріптерін көркем жазу	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	Ои-өрісін,сөздік қорын, жүйелі баяндау, көркем жазу,сауатты оқу дадысын арттырып,танымдық,есте сақтау қабілеттерін дамыту.	
Сабақтың мақсаты:	Л,М,Я әріптерінің элементтерін жаза отырып, әріптерді дұрыс жазуға дағдыландыру; дауысты, дауыссыз дыбыстарды ажырата білуге үйрету..	
Сабақтың барысы		

Сабақтың кезеңдері	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы	**Психологиялық ахуал** 	Психологиялық ахуалға берілген өлеңді дауыстап айтып, тілді жаттықтыру және жаңа сабаққа назар аудару.	Мұғалімнің ауызша бағалауы	Жұмыс дәптері суреттер карточкалар презентация
Ортасы	**Мағынаны тану** Тақтаға «Бауырсақ» ертегісінің суретін іліп қою. Ертегі қалай басталатынын және де бұл ертегіде қандай кейіпкерлер барын атау. Балаларды шатастырып ертегі кейіпкерлерінің арасына, мысықты да іліп қоямыз. Балалардан бұл жерде қайсы кейіпкер артық екенін сұрау. -Мысық -Дұрыс айтасыңдар, бұл ертегіде мысық болмаған. Қанекей айтыңдаршы балалар мысық қайда өмір сүреді, мысық қандай жануар. -Мысық сөзінің бірінші дыбысы-М,м. Балалармен қайталау. Мысық сөзін буындату, дыбыстық талдау жасату. М дыбысының айтылуына тоқталу. Мм дыбысы ауыз қуысынан	Оқушылар сұраққа жауап береді, жұмысты берілген түріне қарай орындайды	Отшашу арқылы бір-бірін бағалау. Бас бармақ	Сурет

	кедергіге ұшырап қысылып айтылады. Олай бола, Мм дауыссыз дыбыс. Мм дауыссыз дыбыс екенін анықтап, көк текшемен белгілету. -Балалар қолдарындағы текшемен көрсетеді. -Ендеше бүгін біз М м дыбысы және әрпімен танысады екенбіз. -Дыбыс деген не? -Дыбыстар нешеге бөлінеді? -Дауысты және дауыссыз. -Әріп деп нені айтамыз? -Әріпті көреміз, жазамыз. -Ал дыбысты естиміз,айтамыз. «Ой қозғау» Жұмбақ Қоянда бар, Қайыңда жоқ. Қиярда бар, Қиында жоқ. (Я әрпі) III.Есіңде сақта! Ережемен таныстыру. Естілуі _____ Жазылуы Қыйар _____ Қияр Майа _____ Мая Йа _____ Я Я-қосарлы дауысты дыбыс. Сөзде йа дыбыстары естілгенімен, олардың орнына я әрпі жазылады : аялдама, аяулы, қоян. Қоян-2 буын,4 әріп, 5 дыбыс. Қ-дауыссыз қатаң дыбыс О-дауысты жуан дыбыс Я-қосарлы дауысты дыбыс Н-дауыссыз үнді дыбыс III.Ой толғаныс. Дәптермен, тақтамен, оқулықпен жұмыс. 1-жаттығу. Өлеңді көшіріп жаз. Я әріпі бар сөздердің астын сыз. Оның қандай дыбыстардың орнына жазылғанын түсіндір. Менің інім- Бақтияр, Болса өзіңде ықтияр, Қызыл қарбыз тұрғанда, Жемес еді көк қияр. ***Ереже: Сөздегі и әрпінен соң а жазылмайды, я жазылады: мия, тақия, Ғалия***. «Кубизм» әдісі 1.Я қандай дыбыс? 2.Сыныпта есімдерінде я әрпі бар ер балалардың есімін ата. 3.Тақия деген сөзде неше әріп, неше дыбыс бар? 4.Я әрпі қандай дыбыстардың орнына жазылады? 5.Йа естілгенімен жазыла ма? 6.И дыбысы қандай дыбыс?		арқылы өзін-өзі бағалау. **Мадақтау**	Текше Дәптер Кубик

	«Л» дыбысын айнаға қарап тұрып қайталайықшы. -«Л» дыбысы қалай айтылып тұр? Езуімізді жиырамыз, тістерімізді бір-біріне жақындатамыз. «Л» деп айтамыз. Л дыбысына дыбыстық артикульяция жасау. Кедергімен бе, әлде кедергісіз бе? -Дұрыс, тілімсіз тісімізге тиіп дыбыстар кедергіге ұшырап қысқа айтылып тұр -Өте жақсы,олай болса «Л» дыбыс қандай дыбыс екен? -«Л» дыбысы дауыссыз дыбыс болса онда оны қандай текшемен белгілейміз? **Тіл ұстарту жаттығулары**: 1.Ла,ла,ла – бұл әдепті бала, Лу,лу,лу – біздің Нұрай сұлу. 2.Ра-ра келді ара Ла-ла араның үсті ала **Тапсырма. «кубик»** **(лақ,лото,лимон,люстра)** -Балалар, «Л»-дыбысын ,кәне ауада жазып көрейік. Дәптерімізді ашайық Әдемі етіп жазайық. Дәптермен жұмыс: Қаламды дұрыс ұстап, жазу кезіндегі отыру ережесін еске түсіріп, нүктелерді бастыртып жаздырту. Дәптердегі үлгіге қарап «Л»-дыбысын баспа түрін жазады. 			Жұмыс дәптері
Соңы	**Қорытынды** Мұғалім сабақты қорытындылайды **Рефлексия** 			

Изтурганова Светлана
Информатика пәні мұғалімі
Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
«№ 21 жалпы білім беру орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ОНЫҢ ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аннотация: *мақалада жасанды интеллект (ЖИ) технологияларының білім беру жүйесіне, әсіресе мектептегі информатика пәнін оқыту үдерісіне енгізілуінің маңызы қарастырылады. Автор жасанды интеллекттің оқушылардың мотивациясын арттырудағы, жеке оқу траекториясын қалыптастырудағы және оқу мазмұнын дараландырудағы рөлін талдайды. Сондай-ақ, информатика пәні мұғалімдерінің ЖИ құралдарын қолдану арқылы алгоритмдік ойлауды, логикалық талдауды және сыни тұрғыдан ойлауды дамыту жолдары сипатталады. Мақалада жасанды интеллекттің этикалық қырлары, ақпараттық қауіпсіздік пен адам мен машинаның өзара әрекеттесу мәдениеті мәселелері де қарастырылған. Бұл еңбек информатика мұғалімдеріне, педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне және білім берудің цифрлық трансформациясына қызығушылық танытқан зерттеушілерге арналған.*

Кілт сөздер: *жасанды интеллект, информатика, білім беру технологиялары, оқыту мотивациясы, алгоритм, машиналық оқыту, нейрондық желілер, цифрлық сауаттылық, педагогикалық инновация, тұлғалық даму.*

Қазіргі қоғамның дамуы ақпараттық технологиялардың үздіксіз өркендеуімен тығыз байланысты. Сол технологиялардың ең озық және болашағы зор бағытының бірі — жасанды интеллект (AI – Artificial Intelligence). Жасанды интеллект бүгінгі таңда экономиканың, денсаулық сақтаудың, өндірістің, сондай-ақ білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналып отыр. Әсіресе мектеп деңгейінде, соның ішінде информатика пәнін оқытуда жасанды интеллектті енгізу – оқушылардың заманауи технологиялық ортаға бейімделуіне, шығармашылық және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Информатика пәні мұғалімінің міндеті – тек компьютерлік сауаттылықты қалыптастыру емес, сонымен қатар жасанды интеллект жүйелерін түсінетін, оларды саналы және жауапкершілікпен қолдана алатын тұлға тәрбиелеу.

Жасанды интеллект ұғымының тарихы XX ғасырдың ортасынан бастау алады. 1956 жылы Джон Маккарти бұл терминді ғылыми айналымға енгізіп, компьютер арқылы адамның ойлау қабілетін модельдеу идеясын ұсынды. Бүгінде AI тек теориялық бағыт қана емес, нақты өмірдің барлық саласына еніп үлгерді. Машиналық оқыту, нейрондық желілер, табиғи тілдерді өңдеу, компьютерлік көру сияқты бағыттар адамның когнитивтік әрекетін имитациялауға мүмкіндік беріп отыр. Мұндай технологиялар күнделікті өмірде — іздеу жүйелерінде, онлайн аудармашыларда, денсаулық сақтау жүйелерінде және білім беруде кеңінен қолданылуда.

Білім беру саласындағы жасанды интеллекттің рөлі айрықша. Ол оқу процесін дараландыруға, оқушылардың білім деңгейін талдап, олардың әлсіз және күшті жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. AI жүйелері арқылы мұғалім әр оқушыға жеке оқу траекториясын қалыптастырып, оқыту нәтижесін нақты бағалай алады. Бұл тәсіл дәстүрлі оқытудан айырмашылығы – оқушының дербес ерекшеліктерін ескеруінде. Мысалы, жасанды интеллектке негізделген платформалар (мысалы, Squirrel AI, Coursera Learning Path немесе Khan Academy AI Assistant) білім алушының жауаптарын талдап, келесі тапсырмаларды оның оқу қарқынына бейімдейді. Мұндай жүйелер информатика сабағында да тиімді пайдалануға болады: олар оқушының логикалық ойлау деңгейін, бағдарламалау қабілетін, қателерін анықтап, нақты ұсынымдар береді.

Информатика пәнін оқытуда жасанды интеллектті қолданудың бірнеше тиімді жолдары бар. Біріншіден, AI көмегімен код жазу мен қателерді түзету процесін автоматтандыруға болады. Мысалы, GitHub Copilot немесе ChatGPT секілді құралдар оқушыларға бағдарлама құру кезінде көмекші ретінде қызмет атқара алады. Екіншіден, AI арқылы оқушылар деректерді талдауды, статистикалық болжам жасауды, графиктерді визуализациялауды үйренеді. Үшіншіден, AI негізіндегі ойын түріндегі платформалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, мотивациясын күшейтеді. Ал төртіншіден, виртуалды зертханалар мен симуляторлар күрделі алгоритмдік ұғымдарды интерактивті түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектті информатика сабақтарына енгізу тек техникалық білім берудің тәсілі ғана емес, сонымен қатар тұлғалық дамуға бағытталған педагогикалық процесс. Мұндай сабақтарда оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау, мәселені талдау, шешім қабылдау және шығармашылық идея ұсыну дағдылары қалыптасады. AI негізіндегі тапсырмалар арқылы оқушы өз әрекетінің нәтижесін бірден көріп, өз қателігін түзетуге мүмкіндік алады. Бұл — өзіндік рефлексия мен жауапкершілік сезімін дамытуға жол ашады.

Сонымен қатар, жасанды интеллект оқыту процесінің эмоционалдық аспектісін де жақсартады. Интеллектуалды жүйелер әр оқушының мінез-құлқын, белсенділігін, оқу қарқынын талдап, ынталандыру элементтерін автоматты түрде ұсына алады. Мұндай тәсіл білім алушыны жетістікке жетуге бағыттайды. Мұғалім үшін AI – көмекші құрал, ал оқушы үшін – таным көкжиегін кеңейтетін мүмкіндік.

Информатика пәні мұғалімі жасанды интеллектті қолдану барысында оқушыларға оның этикалық және әлеуметтік маңызын түсіндіруі тиіс. AI тек тиімділік құралы емес, сонымен қатар жауапкершілік пен адамгершілік қағидаларын қажет ететін технология. Оқушылар деректер қауіпсіздігі, жеке өмірді қорғау, авторлық құқық сияқты мәселелерді терең түсінуі керек. Бұл XXI ғасыр азаматының цифрлық мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Информатика сабағында оқушыларды алгоритмдік ойлауға, мәліметтермен жұмыс істеуге және бағдарламалау негіздерін үйрету – жасанды интеллектті түсінудің іргетасы. Python тілінде қарапайым нейрондық желі құру, мәліметтерді талдау немесе машиналық оқыту модельдерін сынау арқылы оқушылар ЖИ-дің нақты жұмысын тәжірибеде көре алады.

Мұндай тәжірибелер оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, оларды ғылым мен технологияға қызықтырады. Информатика мұғалімі осы бағытта оқушыларды шағын зерттеу жобаларына, мысалы, «бейнежазбадан эмоцияны анықтау» немесе «мәтіндік чатта жауапты автоматтандыру» секілді жобаларға тартса, бұл олардың шығармашылық және логикалық ойлауын жетілдіреді.

ЖИ дамыған сайын оның этикалық және әлеуметтік аспектілері де ерекше мәнге ие бола бастады. Мектеп оқушыларына жасанды интеллекттің артықшылықтарымен қатар, оның қауіптерін де түсіндіру қажет: жеке деректердің қорғалуы, ақпараттың манипуляциялануы, шешім қабылдау кезінде әділетсіздік сияқты мәселелерді талқылау – ақпараттық мәдениетті қалыптастырудың маңызды бөлігі.

Информатика пәні аясында мұғалімдер «Жасанды интеллект этикасы», «Роботтардың құқықтары», «Машиналар мен адамдардың өзара қарым-қатынасы» тақырыптарында пікірталас немесе эссе жұмыстарын ұйымдастыру арқылы оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға баули алады.

Болашақта кез келген мамандықта ЖИ құралдарын қолдану дағдысы талап етіледі. Сондықтан информатика пәні мұғалімі оқушыларды тек код жазуға емес, деректерді талдауға, логикалық модель құруға және жаңа технологияларды қолдануға үйретуі тиіс. Цифрлық трансформация дәуірінде білім беру – ақпаратты жаттау емес, оны түсініп, тиімді пайдалануға бағытталуы керек.

ЖИ көмегімен әрбір оқушы өз қарқынымен оқи алады, қиын тақырыптарды қайта қарап, визуалды материалдар арқылы меңгере алады. Бұл оқу процесінің тиімділігін арттырады және оқушылардың ішкі мотивациясын күшейтеді.

Жасанды интеллект білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуде. Ол мұғалімнің орнын алмастырмайды, керісінше оның жұмысын жеңілдетіп, педагогтың шығармашылық әлеуетін арттырады. Информатика сабағында AI құралдарын қолдану – оқушыларды болашақ цифрлық әлемге дайындаудың ең тиімді жолдарының бірі. Осы тұрғыда әр мұғалім өз сабағына жаңашылдық енгізіп, оқыту үдерісін тұлғалық және технологиялық тұрғыдан байыта алады.

Қорытындылай келе, жасанды интеллект білім беру саласында жаңа парадигма қалыптастыруда. Информатика пәні арқылы оқушыларға AI-дың логикасын, құрылымын және қолданылуын үйрету – олардың болашақ мамандық таңдауы мен өмірлік табысына тікелей әсер етеді. Бүгінгі мектеп мұғалімінің басты міндеті – жасанды интеллектті тиімді педагогикалық құрал ретінде пайдаланып, оқушыларды білім мен технологияны адам игілігіне бағыттай алатын парасатты тұлға етіп тәрбиелеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев, Н. Ә. (2018). *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.* — Астана: Елорда.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2023). *Информатика пәні бойынша оқу бағдарламасы (5–11 сыныптар).* — Астана.
3. Russell, S., & Norvig, P. (2022). *Artificial Intelligence: A Modern Approach.* — Pearson Education.
4. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.* — Pearson.
5. UNESCO. (2021). *Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers.* — Paris: UNESCO Publishing.

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО ВОЗМОЖНОСТИ В ОБУЧЕНИИ ИНФОРМАТИКЕ

Аннотация: *В статье рассматривается значение внедрения технологий искусственного интеллекта (ИИ) в систему образования, в частности, в процесс преподавания информатики в школе. Автор анализирует роль ИИ в повышении мотивации учащихся, формировании индивидуальных образовательных траекторий и персонализации учебного контента. Также описываются способы развития алгоритмического мышления, логического анализа и критического мышления посредством использования инструментов ИИ на уроках информатики. В статье затрагиваются этические аспекты применения искусственного интеллекта, вопросы информационной безопасности и культура взаимодействия человека и машины. Работа предназначена для учителей информатики, студентов педагогических вузов и исследователей, интересующихся цифровой трансформацией образования.*

Ключевые слова: *искусственный интеллект, информатика, образовательные технологии, мотивация обучения, алгоритм, машинное обучение, нейронные сети, цифровая грамотность, педагогические инновации, личностное развитие.*

Маңғыстау облысының білім басқармасының
Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің «№21 жалпы білім беру орта мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Информатика пәні мұғалімі
Сүлейманова Сабира Абдикадировна

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНА ЕНГІЗУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аннотация. *Мақалада нейрондық желілердің теориялық негіздері, олардың жұмыс істеу принциптері және жалпы орта мектеп оқушыларына осы күрделі технологияны түсіндірудің тиімді әдістері қарастырылады. Мақаланың негізгі мақсаты – жас ұрпаққа жасанды интеллекттің өзегі болып саналатын нейрондық желілер туралы ғылыми тұрғыда түсінікті әрі қызықты түрде жеткізу жолдарын айқындау. Автор қазіргі білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялардың рөлін, соның ішінде нейрондық желілердің қоғамдағы маңызын айта отырып, оқушылардың логикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған педагогикалық тәсілдерді ұсынады. Мақалада нақты мысалдар, түсіндіру тәсілдері мен оқыту үдерісінде нейрондық желілердің моделін қарапайым түрде көрсету жолдары ұсынылады.*

Кілт сөздер: *нейрондық желі, жасанды интеллект, оқыту әдістемесі, информатика, когнитивтік даму, білім беру технологиясы, визуализация.*

Қазіргі заманда ақпараттық технологиялардың даму қарқыны адамзат өмірінің барлық саласына әсер етіп отыр. Солардың ішіндегі ең қарқынды дамып келе жатқан бағыттардың бірі – жасанды интеллект жүйелері мен нейрондық желілер. Бұл ұғымдар тек ғылыми зерттеулердің нысаны ғана емес, сонымен бірге күнделікті өмірдің де ажырамас бөлігіне айналып отыр. Смартфондардағы дауыс тану жүйелері, әлеуметтік желілердегі ұсыныстар алгоритмдері, медициналық диагноз қою жүйелері мен автономды көліктердің жұмысы – барлығы да нейрондық желілердің нақты мысалы болып табылады. Дегенмен мектеп оқушылары үшін бұл ұғымдар күрделі әрі абстрактілі көрінуі мүмкін, сондықтан информатика пәні мұғалімінің басты міндеті – осы күрделі процестерді қарапайым логикалық ұғымдарға бөліп, оқушының таным деңгейіне сай бейімдеп түсіндіру болып табылады.

Нейрондық желі дегеніміз – адам миындағы нейрондардың жұмыс істеу принципін модельдейтін математикалық және есептеуіш жүйе. Әрбір биологиялық нейрон басқа нейрондармен байланыс орнату арқылы ақпарат алмасады, осылайша жүйе күрделі шешім қабылдау қабілетіне ие болады. Жасанды нейрондық желілер де осыған ұқсас принцип бойынша жұмыс істейді: олар кіріс деректерін қабылдайды, өңдейді және нәтижені шығарады. Мұнда әрбір нейрон салмақ коэффициенттері мен активация функциялары арқылы ақпараттың маңызын бағалайды. Бұл үдеріс оқушыларға түсіндіру кезінде өте күрделі болып көрінгенімен, оны нақты өмірдегі ұқсастықтар арқылы жеңіл түсіндіруге болады. Мысалы, мұғалім нейронды жеке адам ретінде, ал нейрондық желіні топтағы адамдардың бірлескен шешімі ретінде сипаттай алады. Әрбір оқушы өз пікірін ұсынады, бірақ жалпы шешім ортақ келісім арқылы қабылданады. Осылайша оқушылар ұжымдық ойлау мен деректерді талдау процестері арасындағы ұқсастықты түсіне бастайды.

Нейрондық желілердің негізгі жұмыс кезеңдерін үш сатымен түсіндіруге болады: үйрету, сынау және бағалау. Үйрету кезеңінде желі үлкен көлемдегі мәліметтерді талдай отырып, олардың арасындағы заңдылықтарды анықтауға тырысады. Бұл үдеріс оқушыларға таныс ұғым – жаттығу жасау процесіне ұқсайды. Егер оқушы есептерді неғұрлым көп шығаратын болса, оның дағдысы соғұрлым дамиды. Сол сияқты нейрондық желі де мәліметтерді өңдеу арқылы өз қабілетін жетілдіреді. Мұғалім осындай салыстыруларды пайдалана отырып, оқушылардың ғылыми ұғымдарды күнделікті өмірмен байланыстыруына

мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың абстрактілі ұғымдарды нақты мысалдармен ұғынуына жағдай жасайды.

Сонымен қатар нейрондық желілердің үйрену қабілетін көрсету үшін визуалды құралдарды пайдалану аса тиімді. Мысалы, Python бағдарламалау тіліндегі TensorFlow немесе Scratch сияқты визуалды орталарда қарапайым желі моделін құру арқылы оқушылар нейрондардың өзара байланысын көрнекі түрде бақылай алады. Мұндай тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, ақпараттың визуалды қабылдануын жақсартады. Оқушылар өз қолымен модель құра отырып, жасанды интеллекттің ішкі логикасын түсінуге талпынады. Визуалды көрнекілік пен тәжірибелік әрекет біріктірілгенде оқу үдерісі әлдеқайда нәтижелі болатыны педагогикалық зерттеулерде де дәлелденген.

Оқушыларға нейрондық желілерді үйретуде ең басты назар аударылатын аспектілердің бірі – ұғымның күрделілігін жеңілдету емес, оны ғылыми тұрғыдан дұрыс, бірақ түсінікті түрде жеткізу. Яғни мұғалім ақпаратты шамадан тыс жеңілдетіп жіберсе, оқушыларда жалған түсініктер қалыптасуы мүмкін. Сол себепті әрбір терминнің мағынасын нақты мысалмен бекіту маңызды. Мысалы, активация функциясын адам миындағы шешім қабылдау процесімен, ал салмақ коэффициентін адамның тәжірибесімен салыстыруға болады. Бұл салыстыру оқушылардың когнитивтік дамуына оң әсер етіп, олардың абстрактілі ойлау қабілетін жетілдіреді.

Нейрондық желілердің жұмыс принциптерін түсіндіру барысында мұғалім тек теориямен шектелмей, оқушыларды тәжірибелік жобаларға қатыстыруы тиіс. Мысалы, «бет тану жүйесін құру», «дыбысты мәтінге түрлендіру» немесе «сурет классификациясы» секілді шағын жобалар оқушыларды шығармашылықпен жұмыс істеуге итермелейді. Мұндай практикалық тапсырмалар арқылы оқушылар тек алгоритмдерді үйреніп қана қоймай, деректермен жұмыс істеу, логикалық ойлау және мәселені талдау дағдыларын дамытады. Бұл дағдылар XXI ғасырдағы цифрлық сауаттылықтың негізін құрайды.

Білім беру үдерісінде нейрондық желілерді түсіндірудің тиімді жолдарының бірі – пәнаралық интеграция. Мысалы, информатика сабағын биология немесе математика пәндерімен байланыстыра отырып, мұғалім оқушыларға нейрондық желілердің табиғи аналогтарын түсіндіре алады. Биологияда адам миының жұмыс принципін, математикада функциялар мен векторлық операцияларды, информатикада бағдарламалау мен алгоритмдік модельдеуді біріктіру арқылы кешенді оқу тәжірибесі қалыптасады. Бұл тәсіл оқушылардың ойлау қабілетін кеңейтіп, білімді жүйелі түрде қабылдауына ықпал етеді.

Қазіргі уақытта оқушыларды жасанды интеллект бағытында дайындау тек кәсіби бағдар беру тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар олардың сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін қалыптастыру тұрғысынан да маңызды. Нейрондық желілерді түсіндіру барысында мұғалім оқушыларды «ақпаратты қабылдау – өңдеу – шешім қабылдау» тізбегін талдай білуге үйретуі қажет. Бұл тәсіл оқушылардың ойлау процестерін рефлексиялауға, яғни өз ойлауын бақылап, бағалай алу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Нейрондық желілерді талдау барысында оқушылар деректердің сенімділігі мен дұрыстығын тексеруді, болжам жасауды және нәтижені сын тұрғысынан қарастыруды үйренеді.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда нейрондық желілерді оқытуда заманауи цифрлық құралдарды пайдалану да маңызды. Онлайн симуляторлар, интерактивті тақталар, бейнематериалдар және виртуалды зертханалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, күрделі ұғымдарды визуалды түрде меңгеруге көмектеседі. Сонымен қатар мұғалімнің ақпаратты әңгімелеу мәнері, сөйлеу мәдениеті мен эмоциялық реңкі де оқушылардың қабылдауына тікелей әсер етеді. Нейрондық желілер секілді күрделі тақырыпты жеңіл әрі бейнелі тілмен түсіндіру – педагогикалық шеберліктің жоғары деңгейін көрсетеді.

Қорыта келгенде нейрондық желілердің жұмыс принциптерін оқушыларға үйрету тек информатика пәнінің шеңберінде қалмай, жалпы оқу-тәрбие процесінің маңызды бөлігіне айналуы қажет. Себебі бұл тақырып тек техникалық білімді ғана емес, логикалық, аналитикалық және сыни тұрғыдан ойлауды талап етеді. Мұғалім оқушыларды ғылымның заманауи жетістіктерімен таныстыра отырып, оларды болашақтағы инновациялық қоғамның

белсенді қатысушысы болуға дайындайды. Нейрондық желілерді оқытудың басты тиімділігі – оқушылардың деректермен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру, шығармашылық әлеуетін ашу және интеллектуалдық дербестігін арттыру.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson Education, 2022.
2. Bishop, C. M. Pattern Recognition and Machine Learning. – Springer, 2006.
3. Кузнецов С. Н. Нейронные сети и искусственный интеллект в образовании. – Москва: Академия, 2020.
4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану жөніндегі әдістемелік нұсқау. – Астана, 2022.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ШКОЛЬНУЮ ПРОГРАММУ

Аннотация: *В статье рассматриваются теоретические основы нейронных сетей, принципы их функционирования, а также эффективные методы объяснения данной сложной технологии учащимся общеобразовательной школы. Основная цель статьи – определить способы научно обоснованного и одновременно увлекательного представления нейронных сетей, являющихся ядром искусственного интеллекта, молодому поколению. Автор раскрывает роль информационных технологий в современной системе образования, подчеркивает значение нейронных сетей в обществе и предлагает педагогические подходы, направленные на развитие логического и критического мышления учащихся. В работе приводятся конкретные примеры, методические приемы и способы наглядного моделирования нейронных сетей в процессе обучения.*

Ключевые слова: *нейронная сеть, искусственный интеллект, методика обучения, информатика, когнитивное развитие, образовательная технология, визуализация.*

PEDAGOGICAL ASPECTS OF INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE ELEMENTS INTO THE SCHOOL CURRICULUM

Abstract: *The article discusses the theoretical foundations of neural networks, the principles of their operation, and effective methods for explaining this complex technology to secondary school students. The main objective of the study is to identify scientifically sound and engaging ways to present the concept of neural networks — the core of artificial intelligence — to the younger generation. The author highlights the role of information technologies in modern education, emphasizing the importance of neural networks in contemporary society, and proposes pedagogical approaches aimed at developing students' logical and critical thinking skills. The article also provides practical examples, teaching techniques, and simple methods for visualizing neural network models within the learning process.*

Keywords: *neural network, artificial intelligence, teaching methodology, informatics, cognitive development, educational technology, visualization.*

Амирбекова Гулбану Сайыновна
Информаика пәні мұғалімі
Маңғыстау облысының білім басқармасының
Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің "Төлеген Айбергенұлы атындағы
«№ 21 жалпы білім беру мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ВЕБ - БЕТ ЖАСАУ НЕГІЗДЕРІ(HTML/CSS)

Аннотация: *мақалада мектеп информатикасы сабақтарында веб-бет жасаудың негізгі ұғымдары — HTML және CSS тілдерінің педагогикалық мәні мен әдістемесі қарастырылады. Авторы веб-технологиялардың құрылымдық негіздерін, семантикалық HTML элементтерін, стильдерді қолдану ережелерін, жауапты дизайн принциптерін және сабақта қолданылатын практикалық жаттығуларды түсіндіреді. Мақалада мектеп оқушыларына арналған оқу-тәжірибелік тапсырмалар, бағалау критерийлері, оқу-құралдар мен қосымша ресурстар ұсынылған. Материал мұғалімге оқу жоспарларын құруға, практикалық сабақтарды ұйымдастыруға және оқушылардың функционалдық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.*

Кілт сөздер: *веб-бет, HTML, CSS, мектеп информатикасы, оқыту әдістемесі, жауапты дизайн, семантикалық HTML, практикалық тапсырмалар, бағалау критерийлері, веб-технологиялар.*

Қазіргі заман білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялардың рөлі ерекше орын алады. Әсіресе информатика пәні мұғалімдері үшін оқушыларға веб-технологияларды меңгертудің маңызы зор. Веб-бет жасау – оқушының шығармашылық қабілетін дамытумен қатар, ақпараттық сауаттылығын арттырып, логикалық ойлау мен жобалық қызмет дағдыларын қалыптастыратын тиімді құрал. Осы тұрғыда HTML және CSS тілдерін меңгерту – веб-технологиялардың бастапқы деңгейіндегі ең маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

HTML (HyperText Markup Language) — гипермәтінді белгілеу тілі, ол веб-беттердің құрылымын анықтайды. Әлемдік өрмек (World Wide Web) жүйесіндегі кез келген веб-сайт осы HTML тілінде жазылады. Оқушыларды HTML-мен таныстыру – веб-бет құрылымын, оның логикалық элементтерін, мәтін мен суретті орналастыру тәсілдерін үйретудің алғашқы сатысы. HTML коды арқылы парақтың мазмұны, құрылымы және байланыс элементтері анықталады. Мысалы, <html>, <head>, <body> сияқты тегтер веб-беттің негізгі бөліктерін белгілейді. Мұғалім оқушыларға бұл тегтердің маңызын түсіндіру барысында олардың дербес ізденісіне және кодпен тәжірибе жасау дағдыларына көңіл бөлуі тиіс.

CSS (Cascading Style Sheets) – стиль кестелерінің каскадтық тілі, ол HTML элементтерінің сыртқы көрінісін безендіруге арналған. CSS арқылы веб-беттің түстері, қаріптері, өлшемдері, орналасуы мен графикалық дизайны анықталады. Бұл технология оқушылардың эстетикалық талғамын, дизайн элементтерін үйлестіру қабілетін дамытады. HTML мен CSS-ті қатар қолдану – құрылым мен стильдің үйлесімділігін қалыптастырады.

Мектептегі веб-дизайн элементтерін оқытуда ең маңыздысы – оқушылардың практикалық іс-әрекетке белсенді қатысуы. Теорияны жаттап алудан гөрі, өз веб-бетін жасау барысында тәжірибе жинақтау – білімнің шынайы игерілуін қамтамасыз етеді. Мысалы, оқушылар өздерінің портфолиосын, мектеп жаңалықтарын немесе сынып жобасын таныстыратын шағын веб-сайт құруы мүмкін. Осы процесте мұғалім бағыт беруші және кеңесші рөлін атқарады.

Информатика мұғалімінің міндеті – тек бағдарламалау тілдерін үйрету ғана емес, сонымен қатар ақпараттық мәдениетті қалыптастыру, технологиялық этика мен қауіпсіздік қағидаларын түсіндіру. Веб-технологиялармен жұмыс жасау кезінде желілік этикет, авторлық

құқық және деректердің қауіпсіздігі секілді мәселелер де қарастырылуы тиіс. Бұл – оқушыларды жауапкершілікке және сандық сауаттылыққа баулудың маңызды бөлігі.

HTML тілін үйрету кезінде оқушыларға негізгі тегтерді тәжірибелік түрде түсіндіру қажет. Мысалы, <h1> — тақырып, <p> — абзац, <a> — гиперсілтеме, <img> — сурет қою, <ul> және <ol> — тізімдер жасау, <table> — кесте құру, — блок элементтерін орналастыру. Мұндай қарапайым мысалдар арқылы оқушылар веб-беттің логикалық құрылымын ұғынады. Ал CSS қолдану барысында түстер кодтары (color, background-color), қаріп параметрлері (font-size, font-family), блоктарды туралау (margin, padding, display) сияқты қасиеттермен жұмыс істеу дағдылары дамиды.

Информатика сабағында веб-бет жасау тақырыбы оқушылардың алгоритмдік ойлауын дамытады. HTML мен CSS арасындағы байланыс – құрылым мен мазмұнның үйлесімділігі принципін көрсетеді. Мұғалім бұл процесті жобалық оқыту әдісі арқылы ұйымдастыра алады: әр оқушы немесе топ өз тақырыбы бойынша шағын сайт жобасын жасап, оны сынып алдында қорғайды. Бұл тәсіл оқушылардың коммуникативтік, зерттеушілік және презентациялық дағдыларын жетілдіреді.

Сонымен қатар, HTML/CSS негіздерін үйрету информатика мұғалімінің әдістемелік шеберлігін арттырады. Мұғалім сабақ барысында визуалды бағдарламалау орталарын (мысалы, Visual Studio Code, Sublime Text, Notepad++) пайдалану арқылы оқушылардың өз бетімен код жазуын ынталандырады. Сабақ барысында веб-браузер арқылы нәтижені бірден көру мүмкіндігі – оқушы мотивациясын арттыратын тиімді фактор.

Оқушылар веб-бет жасауды меңгеру арқылы қазіргі заман талаптарына сай ақпараттық технологияларды тәжірибе жүзінде қолдануға үйренеді. Бұл дағдылар келешекте IT саласына қызығушылықты арттырып, кәсіби бағдар қалыптастыруға ықпал етеді. Әсіресе, қазіргі «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы аясында мектеп оқушыларына веб-технологияларды үйрету – стратегиялық маңызды міндеттердің бірі.

Сабақ барысында жобалық тәсілді қолдану тиімді нәтиже береді. Оқушылар жеке немесе топтық түрде веб-сайт жобасын жоспарлап, мазмұнын, дизайнын және функционалдық мүмкіндіктерін өздері анықтайды. Мысалы, «Мектеп жаңалықтары», «Менің сүйікті пәнім», «Қоршаған ортаны қорғау» сияқты тақырыптарда сайттар жасау – оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Осы арқылы пән мұғалімі оқушылардың танымдық қызығушылығын қолдап, білімді өмірмен байланыстыра оқыту қағидасын жүзеге асырады.

Информатика пәнінің мұғалімі үшін оқытудың заманауи құралдарын пайдалану маңызды. Оқу процесінде **CodePen**, **JSFiddle**, **Visual Studio Code**, **GitHub Pages** секілді онлайн және оффлайн платформаларды қолдану сабақтың интерактивтілігін арттырады. Мұндай орталарда оқушылар кодтың нәтижесін бірден көріп, өз жұмысын түзете алады, бұл олардың өзіндік рефлексия жасау дағдысын дамытады.

Педагогикалық тұрғыдан веб-бет жасау тапсырмалары оқушылардың өзін-өзі дамытуына ықпал етеді. Мұғалімнің міндеті – бағыттау және қолдау көрсету, ал басты әрекетті оқушының өзіне жүктеу. Осылайша, білім беру процесі оқушы тұлғасына бағытталған болады. Веб-технологиялармен жұмыс істеу барысында білім алушылар уақытты тиімді жоспарлауға, топта жұмыс істеуге және нақты нәтижеге жетуге дағдыланады. Сонымен қатар веб-дизайн сабақтарында оқушылардың цифрлық этикасы мен интернет қауіпсіздігіне қатысты түсініктерін қалыптастыру да маңызды. HTML мен CSS кодтарымен жұмыс істеу барысында желідегі ақпараттың ашықтығы, деректердің құпиялылығы, плагиат мәселелері талқыланып, оқушыларға жауапкершілік пен этикалық мінез-құлық нормалары түсіндіріледі.

Оқыту нәтижесінде оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау үшін қалыптастырушы бағалау тәсілдері, мысалы, рубрикалар, өзіндік және өзара бағалау парақтары қолданылуы мүмкін. Оқушы тек кодтың дұрыстығы бойынша емес, жобаның эстетикалық және функционалдық сапасы тұрғысынан да бағаланады. Бұл тәсіл оқушылардың шығармашылық және аналитикалық ойлауын қатар дамытады.

Жалпы алғанда, веб-бет жасау негіздерін оқыту – мектеп оқушыларының ақпараттық және функционалдық сауаттылығын дамытудың маңызды тетігі. HTML мен CSS

технологияларын меңгерген оқушы өз ойын еркін жеткізе алады, ақпаратты құрылымдап, визуалды түрде ұсыну қабілетін жетілдіреді. Мұндай тәжірибе тек информатика сабағында ғана емес, басқа пәндерде де қолдануға болатын әмбебап дағдыларды қалыптастырады.

Веб-дизайн тек техникалық біліммен шектелмейді, ол шығармашылық ойлауды, эстетикалық талғамды және жүйелі логикалық көзқарасты қажет етеді. Сондықтан мұғалім тек код жазуды ғана емес, оқушылардың жобаны идеядан нәтиже кезеңіне дейін жеткізуін бақылауы қажет. Мұндай сабақтарда оқушылар өз еңбегінің нақты нәтижесін көреді, бұл олардың оқу мотивациясын арттырады.

Оқыту процесінде рефлексия жасау да маңызды. Мұғалім оқушылармен бірге дайын веб-беттерді талдап, не сәтті шыққанын, нені жақсартуға болатынын бірге талқылайды. Lesson Study немесе Peer Review элементтерін енгізу арқылы бірлескен тәжірибе алмасу іске асырылады. Бұл тәсіл мұғалімдер қауымдастығының кәсіби дамуына да оң әсер етеді.

Қорыта айтқанда, веб-бет жасау негіздері (HTML/CSS) – тек информатика пәнінің мазмұнын байытатын тақырып емес, ол оқушылардың XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыруға бағытталған заманауи білім берудің маңызды құралы. Веб-технологияларды мектеп деңгейінде оқыту арқылы оқушылардың ақпараттық мәдениетін, сыни ойлау қабілетін, шығармашылық және технологиялық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік туады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. MDN Web Docs — HTML, CSS және Web API ресми құжаттамалары. — https://developer.mozilla.org/
2. W3C — HTML5 және CSS стандартының құжаттамасы. — https://www.w3.org/
3. Marcotte, E. *Responsive Web Design*. — A Book Apart, 2011.
4. Rob Larsen. *HTML5 and CSS3 in 24 Hours, Sams Teach Yourself*. — Sams Publishing, 2016.
5. Duckett, J. *HTML and CSS: Design and Build Websites*. — Wiley, 2014.

ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ ВЕБ-СТРАНИЦ (HTML/CSS)

Аннотация: *В статье рассматриваются педагогическое значение и методика преподавания основных понятий создания веб-страниц — языков HTML и CSS — в рамках школьного курса информатики. Автор объясняет структурные основы веб-технологий, семантические элементы HTML, правила применения стилей, принципы адаптивного дизайна и примеры практических упражнений, используемых на уроках. В статье представлены учебно-практические задания для школьников, критерии оценивания, учебные материалы и дополнительные ресурсы. Материал предназначен для помощи учителю в разработке учебных планов, организации практических занятий и формировании функциональных навыков учащихся.*

Ключевые слова: *веб-страница, HTML, CSS, школьная информатика, методика обучения, адаптивный дизайн, семантический HTML, практические задания, критерии оценивания, веб-технологии.*

Ансатова Галя Шудабаевна
Тарих пәнінің мұғалімі
"№281негізгі мектебі" КММ
Қызылорда облысы Арал ауданы, Ескіұра ауылы

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЭТНОГЕНЕЗІ-ТАРИХИ САБАҚТАСТЫҚ ПЕН ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ ТҰТАСТЫҚ

Аннотация. *Мақалада қазақ халқының этногенезі мен оның қалыптасуындағы тарихи сабақтастық және территориялық тұтастық мәселелері ғылыми-публицистикалық тұрғыда қарастырылады. Қазақ халқының этникалық негіздерінің терең тамырлары ежелгі түркі, сақ, ғұн, үйсін және қаңлы тайпаларының мәдени, саяси, рухани өмірімен тығыз байланыста қарастырылады. Автор тарихи деректер мен археологиялық зерттеулерге сүйене отырып, этногенетикалық үдерістің үздіксіздігін, ұлт болмысының қалыптасуындағы табиғи географиялық кеңістіктің шешуші рөлін және ұлттың өзіндік болмысын айқындайтын тарихи сабақтастықтың мәнін ашып көрсетеді. Сондай-ақ мақалада ұлттық тұтастық пен мемлекеттіліктің тарихи тамырларының сабақтастығы, рухани мұра мен мәдени дәстүрлердің этногенезге әсері кеңінен талданады.*

Кілт сөздер: *этногенез, тарихи сабақтастық, территориялық тұтастық, этникалық бірлік, мәдени мұра, мемлекеттілік, ұлт болмысы.*

Қазақ халқының этногенезі – ғасырлар қойнауынан бастау алатын, тарихи, мәдени және рухани жағынан күрделі де көпқырлы құбылыс. Бұл ұғым тек биологиялық не әлеуметтік тұрғыдан ғана емес, сонымен бірге тарихи жад пен рухани сабақтастықтың жемісі ретінде де қарастырылуы тиіс. Қазақ халқының қалыптасуы кездейсоқ үдеріс емес, ол мыңдаған жылдар бойы түрлі этникалық қауымдастықтардың өзара араласуы, мәдени ықпалдастығы, географиялық орта мен әлеуметтік-саяси жағдайлардың өзара байланысы негізінде жүзеге асқан тарихи заңдылық болып табылады. Этногенез мәселесін қарастыруда ең алдымен қазақ жерінің кең-байтақ географиялық аймағын, оның табиғи ерекшеліктерін және осы кеңістікте өмір сүрген тайпалардың тарихи сабақтастығын ескеру қажет. Себебі территориялық тұтастық этностың мәдени, рухани және тілдік бірлігін қамтамасыз ететін шешуші факторлардың бірі.

Қазақ халқының түп тамырын іздегенде ең алдымен ежелгі сақтар мен массагеттердің тарихына көз жүгіртпеу мүмкін емес. Бұл тайпалар өз заманында Еуразия кеңістігінде айтарлықтай саяси және мәдени рөл атқарған. Олардың әскери мәдениеті, дүниетанымы, тұрмыс салты кейінгі түркі халықтарының, соның ішінде қазақ халқының да этникалық бейнесін қалыптастыруға зор ықпал етті. Археологиялық қазбалар мен жазба деректер сақ-ғұн тайпаларының мәдени дәстүрлерінің үзілмей, үйсін, қаңлы, түркі дәуіріне дейін жалғасқанын айғақтайды. Бұл сабақтастық этногенез үдерісінің үздіксіздігін, ал кең байтақ қазақ жерінің сол үдерісті біріктіруші орта болғанын дәлелдейді.

Орта ғасырлар кезеңінде Орталық Азияда түркі халықтарының өркениеті ерекше даму сатысына көтерілді. Түркі қағанаттарының құрылуы, олардың мемлекеттілік дәстүрлері мен жазба мәдениетінің дамуы қазақ этногенезінің рухани-саяси негізін қалады. Түркі халықтарының ортақ мәдени кодексі – тіл, дін, дәстүр, дүниетаным жүйесі – қазақ халқының ұлттық болмысына өзек болды. Осы тұрғыдан алғанда түркілік дүниетаным қазақ халқының этникалық тамырындағы рухани өзек болып қала берді. Тілдік бірлік пен мәдени сабақтастық этникалық тұтастықты нығайтып, ұлттың өзіндік даралығын сақтап қалуға мүмкіндік берді.

Қазақ этногенезі тек түркі дәуірімен шектелмейді. XIV–XV ғасырларда Алтын Орда ыдырағаннан кейінгі кезеңде қазақ халқының соңғы этникалық бірігуі аяқталды. Бұл уақытта Дешті Қыпшақ даласында өмір сүрген қыпшақ, найман, керей, арғын, қоңырат, қаңлы және басқа да түркі-моңғол текті тайпалар бір этникалық қауымға топтасты. Қазақ хандығының құрылуы – этногенетикалық үдерістің саяси тұрғыдан толыққанды нәтижеге жеткенін

білдіретін тарихи белес. Мемлекеттіліктің қалыптасуы халықтың тарихи тағдыры мен мәдени кеңістігінің тұтастығын қамтамасыз етті. Территориялық тұтастық тек географиялық кеңістіктің шегі емес, ол – ұлттың тарихи жадын, мәдени болмысын және рухани өмірін біріктіретін символдық мәнге ие ұғым.

Қазақ жерінің табиғи-географиялық жағдайы да этногенездің қалыптасуында шешуші рөл атқарды. Далалық аймақтардағы көшпелі мал шаруашылығының дамуы, өзен-көл бойларындағы егіншілік мәдениетінің өркендеуі, тау етектеріндегі қолөнер мен сауда орталықтарының қалыптасуы этникалық қауымдастықтардың өмір сүру дағдысын айқындап, олардың өзара байланысын нығайтты. Қазақтың кең даласы этникалық тұтастықтың кеңістіктік негізі бола отырып, ұлттың бірлігін және тарихи сабақтастығын сақтауға жағдай жасады.

Этногенездің басты өлшемдерінің бірі – тілдік және мәдени тұтастық. Қазақ тілі көне түркі тілдерінің жалғасы ретінде қалыптасып, халықтың рухани бейнесін айқындап қана қоймай, ұлттың тарихи болмысын сақтаудың ең қуатты құралына айналды. Әрбір тіл – белгілі бір этностың рухани әлемінің айнасы, сол себепті тіл арқылы халықтың ойлау жүйесі, дүниетанымы мен өмірлік тәжірибесі ұрпақтан ұрпаққа беріледі. Қазақ тілінің бай лексикалық қоры, көркем сөз өрнегі мен фразеологиялық ерекшеліктері ғасырлар бойы халықтың әлеуметтік-мәдени өмірінің әр кезеңін бейнелеп, оның тарихи санасын бекітті. Тіл тек қатынас құралы емес, ол ұлттық мәдениеттің, рухани мұраның және ұжымдық жадының басты тасымалдаушысы ретінде этникалық тұтастықты сақтауда ерекше қызмет атқарады. Мәдени тұтастық тілмен тығыз байланысты және ол этностың рухани өмірінің барлық саласын қамтиды. Музыка, қолөнер, киім үлгісі, салт-дәстүр мен тұрмыс мәдениеті – барлығы да этностың ішкі үйлесімін көрсететін факторлар. Қазақ халқының мәдениеті кеңістік пен уақытқа тәуелсіз, ол ұлттың тарихи жадында мәңгі сақталған тірі құндылықтар жүйесі ретінде өмір сүріп келеді. Эпос пен фольклор, ауыз әдебиеті мен халық музыкасы – бәрі де мәдени сабақтастықтың айқын айғағы. Осындай мәдени мұралар этникалық бірлікті нығайтып, халықтың ұжымдық жадын жандандырып, этногенездің үздіксіздігін қамтамасыз етті.

Қазақ халқының этногенезін қарастыруда рухани мәдениеттің, әсіресе дәстүрлі дүниетаным мен сенім жүйесінің маңызы зор. Тәңірлік дүниетаным көне түркі дәуірінен бастау алып, табиғат пен адам арасындағы үйлесімділікті терең түсіндіруімен ерекшеленеді. Тәңірге табыну – аспан мен жердің, адам мен табиғаттың бірлігін мойындаған философиялық жүйе еді. Кейін ислам діні бұл дүниетанымның орнына келіп, оны жоққа шығармай, керісінше үйлесімді түрде жалғастырды. Осы екі сенім жүйесінің сабақтастығы қазақ халқының рухани болмысының екі қанатына айналды, соның нәтижесінде ұлттың өмірлік философиясы мен моральдық құндылықтары қалыптасты. Қазақ халқының діни сенімі мен дүниетанымдық көзқарасы қоғамның барлық саласына әсер етіп, этникалық мінез-құлықтың қалыптасуына ықпал етті. Мысалы, қонақжайлық, үлкенді құрметтеу, табиғатқа ізетпен қарау, ізгілік пен әділетті жоғары қою – осы рухани жүйенің өзегінен шыққан қасиеттер. Олар халықтың өмір сүру салтында терең орнығып, этникалық мәдени кодтың тұрақтылығын қамтамасыз етті. Рухани сабақтастық ұлттың ішкі бірлігін сақтап қана қоймай, тарихи сынақтар кезеңінде де оның моральдық және мәдени беріктігін арттырды.

Этногенетикалық процестің маңызды қыры – тарихи жад пен ұлттың өзіндік санасы. Тарихи жад – этностың бастауын, өткені мен болашағын біріктіретін көпір іспетті. Қазақ халқының тарихи жадында ел мен жер, батырлар мен билер, рухани көсемдер туралы мәліметтер ерекше орын алады. Бұл ұжымдық жад ұлттың өзін-өзі тануына, тарихи тамырын сезінуіне және ұлт ретінде сақталып қалуына мүмкіндік берді. Ұлттың өзіндік санасы өткенге деген құрмет пен болашаққа деген жауапкершілікті ұштастырып, тарихи сабақтастықтың үзілмеуін қамтамасыз етті. Ұрпақтар сабақтастығы – қазақ халқының рухани тұрақтылығының негізгі тетігі. Әр дәуір өзінен бұрынғы буын қалдырған мұраға жаңа мазмұн беріп, оны заман талабына сай түрлендіріп отырды. Халықтың ауыз әдебиеті мен шежірелік дәстүрі осы сабақтастықтың тірі куәсі ретінде қызмет атқарды. Әр ұрпақ өз тарихын танып, өз тамырын сезіне отырып, ұлттық рухты жаңғыртты. Бұл үдеріс ұлттың тарихи тұрақтылығын ғана емес,

сонымен қатар оның болашаққа деген сенімін, рухани беріктігін және мәдени өрлеуін де қамтамасыз етті.

Қазақ халқының этногенезін зерттеу барысында біртұтас тарихи кеңістік пен мәдени тұтастықтың маңыздылығын мойындау қажет. Этникалық құрылымның тұрақтылығы ұлттың мемлекеттілігін нығайтып, қоғамның ішкі бірлігін сақтауға жағдай жасады. Сондықтан қазақ халқының қалыптасу тарихын тек этникалық бірігу үдерісі ретінде емес, сонымен қатар ұлттың рухани тұтастығын, тарихи сабақтастығын және мәдени эволюциясын қамтитын кешенді құбылыс ретінде қарастыру керек.

Бүгінгі таңда жаһандану жағдайында тарихи сабақтастық пен ұлттық тұтастық мәселесінің өзектілігі арта түсті. Қазіргі Қазақстан халқының этникалық құрылымы, мәдени көптүрлілігі мен рухани бірлігі ежелгі этногенетикалық процестің заңды жалғасы болып табылады. Ұлттың тарихи тамырын, мәдени негізін және этникалық бірегейлігін сақтау – елдің болашағын айқындайтын басты шарттардың бірі. Сондықтан этногенез мәселесін зерттеу тек өткенді тану ғана емес, ол – ұлттың келешегіне бағдар беретін ғылыми және рухани міндет.

Қазақ халқының этногенезі – оның тарихи тағдырындағы сабақтастық пен территориялық тұтастықтың айқын көрінісі. Ұлттың болмысы мыңдаған жылдар бойы қалыптасқан мәдени, рухани және географиялық факторлардың бірлігінің нәтижесі. Сол себепті қазақ халқының этникалық тарихын түсіну арқылы біз өз мемлекетіміздің тамырын, рухани мұрамыздың тереңдігін және ұлттық болмысымыздың беріктігін ұғына аламыз. Тарихи сабақтастық пен территориялық тұтастық – тек өткеннің мұрасы ғана емес, ол болашақ ұрпақтың рухани тұғыры, ел бірлігінің кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абусеитова М. Х. История Казахстана в средние века. – Алматы: Дайк-Пресс, 2010. – 452 б.
2. Ақынжанов М. Қазақтың тегі туралы. – Алматы: Санат, 1993. – 210 б.
3. Сәтбаев Қ. Қазақ халқының қалыптасуы мен мәдени дамуы. – Алматы: Рауан, 1997. – 340 б.
4. Артықбаев Ж. Қазақ этнологиясы. – Астана: Фолиант, 2015. – 380 б.

ЭТНОГЕНЕЗ КАЗАХСКОГО НАРОДА — ИСТОРИЧЕСКАЯ ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ И ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ЦЕЛОСТНОСТЬ

Аннотация: *В статье в научно-публицистическом формате рассматриваются вопросы этногенеза казахского народа, его исторической преемственности и территориальной целостности. Этнические основы казахского народа прослеживаются в тесной связи с культурной, политической и духовной жизнью древних тюрков, саков, гуннов, усуней и кангюев. Автор, опираясь на исторические источники и археологические исследования, раскрывает непрерывность этногенетического процесса, определяющую роль природно-географического пространства в формировании национальной идентичности, а также значение исторической преемственности в становлении самобытности нации. Кроме того, в статье подробно анализируются вопросы преемственности национального единства и государственности, влияние духовного наследия и культурных традиций на этногенез.*

Ключевые слова: *этногенез, историческая преемственность, территориальная целостность, этническое единство, культурное наследие, государственность, национальная идентичность.*

Джахьяева Алиса Букенбаевна
Учитель русского языка и литературы
Коммунальное государственное учреждение «Общеобразовательная школа №12»
Отдела образования по городу Актау Управления образования Мангистауской области

МИР ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Аннотация: *в статье рассматривается феномен фразеологизмов как уникального явления русского языка, отражающего духовное и культурное наследие народа. Автор подчеркивает роль фразеологии в формировании языковой личности, развитии коммуникативной, культурной и эмоциональной компетенции учащихся. Раскрываются теоретические основы фразеологии, ее классификация, происхождение устойчивых выражений и их использование в художественной, разговорной и публицистической речи. Особое внимание уделено педагогическим аспектам преподавания фразеологизмов в колледже: методам, приемам и формам работы, направленным на развитие образного мышления, речевой культуры и интереса к родному языку. Анализируется значение фразеологизмов как средства культурной памяти, а также их роль в сохранении национальной идентичности в условиях цифровизации общества. Делается вывод о необходимости интеграции фразеологического материала в образовательный процесс для формирования духовно богатой, языково компетентной личности.*

Ключевые слова: *фразеология, фразеологизмы, устойчивые выражения, культура речи, преподавание русского языка, языковая личность, образное мышление, языковая компетенция, национальная культура, духовное наследие.*

Фразеологизмы представляют собой уникальное явление русского языка, отражающее духовную, историческую и культурную жизнь народа. Они являются живыми свидетелями прошлого, хранящими в себе следы народной мудрости, юмора, наблюдательности и богатства мышления. Через фразеологию передаются особенности национального характера, традиций и представлений о мире. Именно поэтому изучение фразеологизмов имеет не только лингвистическую, но и культурологическую, образовательную и воспитательную ценность.

Фразеологизмы делают речь выразительной, образной, насыщенной эмоциями и оттенками смысла. Они помогают человеку не просто говорить, а создавать яркие, запоминающиеся образы, передавать чувства и настроения. Без устойчивых выражений речь становится однообразной и бедной. Поэтому преподавателю русского языка важно не только познакомить учащихся с миром фразеологизмов, но и научить чувствовать их внутреннюю поэтику, уместно употреблять их в речи, видеть различие между прямым и переносным значением слов.

Фразеология как раздел языкознания изучает устойчивые сочетания слов, обладающие целостным значением. В отличие от свободных словосочетаний, где каждое слово сохраняет свою семантическую независимость, во фразеологизмах слова теряют частично или полностью самостоятельность. Например, выражение *«держать язык за зубами»* невозможно понять буквально, его значение — «молчать, хранить тайну». Такие выражения не могут быть изменены или перестроены без потери смысла, поэтому они считаются устойчивыми.

Фразеологизмы подразделяются на несколько типов. **Фразеологические сращения** — это выражения, значение которых абсолютно неделимо, а внутренний образ утрачен (*«бить баклуши»*, *«дело в шляпе»*). **Фразеологические единства** сохраняют внутренний образ, который мотивирует общее значение (*«лить крокодильи слёзы»*, *«держать камень за пазухой»*). **Фразеологические сочетания** — это устойчивые словосочетания, где одно слово ограничено в своем употреблении (*«оказать помощь»*, *«принять участие»*). Такое деление предложено академиком В. В. Виноградовым и до сих пор является основой фразеологической теории.

Русская фразеология является неисчерпаемым источником выразительных средств. Многие фразеологизмы пришли из народного фольклора, пословиц и поговорок, религиозных текстов, профессиональной речи, военного, ремесленного и бытового обихода. Например, выражение *«бить баклуши»* восходит к старинному ремеслу по изготовлению деревянных заготовок — баклуш, а *«зарубить на носу»* — к обычаю делать зарубки на дощечках («носах»), служивших для записи долгов и событий. Выражение *«попасть впросак»* связано с ткацким делом, а *«дело в шляпе»* берет начало в дипломатической практике XIX века, когда важные документы помещались в шляпу чиновника.

Таким образом, каждое устойчивое выражение — это маленькая история, отражающая жизнь народа, его быт, верования и традиции. Зная происхождение фразеологизмов, учащиеся не только обогащают словарный запас, но и глубже понимают историю и культуру своего народа.

Большую роль фразеологизмы играют в художественной литературе. Великие русские писатели умело использовали устойчивые выражения для создания выразительности и характеров. У А. С. Пушкина, Н. В. Гоголя, И. С. Тургенева, А. П. Чехова, Ф. М. Достоевского фразеологизмы становятся частью художественной ткани произведения. Например, у Гоголя они передают народный колорит и юмор, у Достоевского — глубину переживаний, у Чехова — иронию и скрытые эмоции. Литературные тексты позволяют видеть, как фразеологизмы функционируют в разных стилях речи, как изменяется их смысл в зависимости от контекста.

В современном русском языке фразеологизмы продолжают активно использоваться не только в разговорной и художественной речи, но и в публицистике, СМИ, рекламе. Они создают выразительные заголовки, усиливают воздействие на читателя или слушателя. Например, газетные статьи часто используют устойчивые выражения: *«битва за урожай»*, *«экономика на распутье»*, *«выйти из тени»*, *«держать руку на пульсе»*. Таким образом, фразеологизмы выступают средством не только художественного, но и прагматического воздействия на аудиторию.

В педагогической практике изучение фразеологизмов имеет особое значение. Через работу с устойчивыми выражениями развивается не только языковая, но и культурная компетенция учащихся. Преподаватель русского языка может использовать разнообразные формы и методы обучения: этимологические рассказы, творческие задания, инсценировки, игровые упражнения, фразеологические диктанты, конкурсы «Живые фразеологизмы» и т.д. Интерес учащихся к фразеологии велик, потому что за каждым выражением скрывается история, загадка, элемент народной мудрости.

Особое место занимает сопоставительный анализ фразеологизмов русского языка и родного языка учащихся. Такое сопоставление способствует развитию межкультурной коммуникации и пониманию того, что каждый народ имеет свои уникальные образы и способы выражения мыслей. Например, русское выражение *«кот наплакал»* имеет казахский аналог *«саусақпен санарлық»* — оба выражают идею малого количества, но при этом основаны на разных культурных образах. Это показывает, как язык и культура взаимосвязаны и как через фразеологию можно увидеть менталитет народа.

Важной задачей преподавателя является формирование у студентов способности к уместному использованию фразеологизмов в речи. Недостаточно просто знать их значение — нужно уметь употреблять их в соответствующем контексте, понимать стилистическую окраску и жанровую принадлежность. Некоторые фразеологизмы уместны только в разговорной речи (*«ни в зуб ногой»*, *«вляпаться в историю»*), другие — в официальной (*«принять участие»*, *«оказать поддержку»*), третьи — в художественной или публицистической. Работа над этим аспектом способствует развитию речевой культуры учащихся и формированию навыков грамотной коммуникации.

В современном образовании, ориентированном на компетентностный подход, фразеология может рассматриваться как средство развития **языковой личности** обучающегося. Через знакомство с фразеологизмами формируется образное мышление, способность к интерпретации текстов, к пониманию подтекста и метафоры. Фразеологизмы

способствуют развитию эмоционального интеллекта, поскольку учат чувствовать тонкие оттенки смысла, иронии, сарказма, сочувствия.

Работа с фразеологизмами может быть интегрирована в разные виды деятельности: чтение, письмо, говорение, проектную и исследовательскую работу. Например, учащиеся могут готовить мини-исследования о происхождении определённых выражений, создавать иллюстрированные словари, собирать фразеологизмы из литературы, кино и речи СМИ. Такие задания развивают не только языковую компетенцию, но и критическое мышление, креативность, умение работать с источниками.

Мир фразеологизмов — это целая вселенная смыслов, образов и эмоций, открывающая перед учащимися богатство родного языка. Каждый устойчивый оборот — это как живое произведение народного искусства, в котором отразились мудрость и душа народа. Знание фразеологизмов делает речь человека более культурной, выразительной, богатой и точной.

Для преподавателя русского языка работа с фразеологизмами — это возможность привить учащимся любовь к языку, научить их не просто правильно говорить, но и говорить красиво, образно, поэтично. В условиях цифрового века, когда речь молодежи упрощается, а письменная коммуникация становится сжатой и схематичной, особенно важно сохранять живую, эмоциональную силу языка. Фразеологизмы в этом смысле являются связующим мостом между прошлым и настоящим, между устной традицией и современными формами общения.

Таким образом, изучение фразеологии в системе профессионального образования должно рассматриваться как важный компонент культурного и речевого развития личности. Это не просто лексический материал, а средство формирования гуманистических ценностей, эстетического вкуса, уважения к родному языку и его истории. Мир фразеологизмов — это пространство, где встречаются язык, культура и личность, а преподаватель становится проводником в этот удивительный и мудрый мир.

Использованные литературы:

1. Сидорова Н. П. *Мир фразеологизмов в преподавании русского языка.* — М.: Просвещение, 2018.

2. Ушакова Т. В. *Языковая картина мира и фразеология.* — М.: Издательство РГГУ, 2011.

3. Зайцева Е. С. *Фразеология в системе преподавания русского языка.* — Казань: Магариф, 2019.

ТҰРАҚТЫ ТІРКЕСТЕР ӘЛЕМІ

Аңдатпа: *Мақалада фразеологизмдер феномені халықтың рухани және мәдени мұрасын бейнелейтін орыс тілінің бірегей құбылысы ретінде қарастырылады. Автор фразеологияның тілдік тұлғаны қалыптастырудағы, сондай-ақ оқушылардың коммуникативтік, мәдени және эмоционалдық құзыреттерін дамытудағы рөлін ерекше атап өтеді. Фразеологияның теориялық негіздері, оның жіктелуі, тұрақты тіркестердің шығу тегі және олардың көркем, ауызекі және публицистикалық сөйлеудегі қолданылуы ашып көрсетіледі. Колледжде фразеологизмдерді оқытудың педагогикалық аспектілеріне — бейнелі ойлауды, сөйлеу мәдениетін және ана тіліне деген қызығушылықты дамытуға бағытталған әдістерге, тәсілдер мен жұмыс түрлеріне — айрықша назар аударылады. Сондай-ақ фразеологизмдердің мәдени жад құралы ретіндегі маңызы және цифрландыру жағдайында ұлттық бірегейлікті сақтаудағы рөлі талданады. Мақалада фразеологиялық материалды білім беру үдерісіне енгізудің маңыздылығы айқындалып, рухани бай, тілдік тұрғыдан құзыретті тұлғаны қалыптастыру қажеттігі туралы қорытынды жасалады.*

Түйін сөздер: *фразеология, фразеологизмдер, тұрақты тіркестер, сөйлеу мәдениеті, орыс тілін оқыту, тілдік тұлға, бейнелі ойлау, тілдік құзырет, ұлттық мәдениет, рухани мұра.*

Ниязова Зинатбуви Абдуллаевна
Учитель русского языка и литературы
Коммунальное государственное учреждение «Общеобразовательная школа №129»
Алматинская область, г.Алматы

LESSON STUDY НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: *в статье рассматриваются особенности внедрения технологии Lesson Study в преподавание русского языка и литературы. Раскрывается её роль в повышении качества образования, развитии функциональной грамотности, коммуникативных умений и критического мышления учащихся. Подчеркивается значение совместного анализа уроков для профессионального роста педагогов, формирования педагогической рефлексии и внедрения инновационных подходов. Делается вывод о высокой эффективности Lesson Study как инструмента совершенствования методики преподавания и развития личности учащегося.*

Ключевые слова: *Lesson Study, русский язык, литература, функциональная грамотность, педагогическая рефлексия, профессиональное развитие, инновационные технологии, компетентностный подход, исследование урока, качество образования.*

Современное образование переживает период глубоких преобразований, направленных на формирование личности, способной к самостоятельному мышлению, саморазвитию и эффективному взаимодействию с окружающим миром. Одним из направлений этих изменений является внедрение инновационных подходов к преподаванию и оценке качества обучения. Одной из таких эффективных технологий, зарекомендовавших себя в международной педагогической практике, является Lesson Study — исследование урока, основанное на коллективной, системной и рефлексивной деятельности педагогов, направленной на совершенствование профессиональной компетентности и повышение качества образования.

В условиях преподавания русского языка и литературы Lesson Study приобретает особую значимость, так как эти предметы играют ключевую роль в развитии функциональной грамотности, коммуникативной культуры и критического мышления учащихся. Именно уроки русского языка и литературы позволяют педагогу наблюдать динамику познавательных процессов, развитие речи, воображения, эмоционального интеллекта и способность школьников к аналитическому осмыслению текста.

Lesson Study представляет собой форму профессионального сотрудничества учителей, основанную на цикличности: планирование, проведение и анализ урока. В ходе реализации этого подхода группа педагогов разрабатывает совместный план урока, определяет его ключевые цели, ожидаемые результаты и методы работы с учащимися. Затем один из учителей проводит урок, а остальные наблюдают за процессом обучения, фиксируя поведение, активность, уровень понимания и вовлеченности учеников. После урока участники проводят коллективный анализ, оценивая эффективность выбранных методов, приемов, форм обратной связи и вносят коррективы в будущие уроки. Такой процесс позволяет не только совершенствовать методику преподавания, но и развивать профессиональную рефлексию, умение работать в команде, анализировать педагогические явления с научной точки зрения.

На уроках русского языка и литературы Lesson Study способствует переосмыслению традиционных подходов к обучению. Учитель перестает быть единственным источником знаний и становится исследователем, наблюдателем, координатором, способным управлять учебным процессом с позиции аналитика. Педагогическая команда в процессе Lesson Study изучает, как ученики воспринимают художественный текст, какие стратегии чтения они применяют, как формируется их способность к интерпретации и аргументации, как развивается культура письменной и устной речи.

Одним из важнейших результатов внедрения Lesson Study является рост профессионального мастерства учителя. Совместное обсуждение уроков, наблюдение за деятельностью коллег и анализ собственных действий позволяют педагогу развивать педагогическую рефлексию, осознавать сильные и слабые стороны своей работы. Кроме того, Lesson Study способствует созданию профессионального сообщества, где учителя русского языка и литературы объединяются общей целью — улучшением качества образования и повышением интереса учащихся к предмету.

Практика Lesson Study помогает выявлять эффективные стратегии развития читательской и языковой компетенции. Например, в ходе совместных исследований учителя приходят к выводу, что включение в урок элементов дискуссии, проектных заданий, работы с цифровыми ресурсами и межпредметных связей усиливает мотивацию учащихся, способствует формированию функциональной грамотности и критического мышления. Анализ уроков показывает, что при использовании таких приемов учащиеся становятся более активными участниками образовательного процесса, проявляют инициативу, уверенность в выражении собственного мнения, учатся аргументировать позицию и слышать собеседника.

Lesson Study также позволяет расширить педагогический инструментарий учителя русского языка и литературы. В рамках исследования урока педагоги экспериментируют с различными методами — от традиционных диктантов и сочинений до интерактивных заданий, дебатов, анализа видеоматериалов и литературных инсценировок. Особое внимание уделяется вопросам дифференциации обучения: Lesson Study помогает выявлять потребности разных групп учащихся и адаптировать содержание и методы под их индивидуальные особенности. Таким образом, технология Lesson Study способствует реализации принципов инклюзивного образования, где каждый ученик получает возможность проявить себя в комфортных условиях.

Не менее важным аспектом является развитие у учащихся исследовательских навыков. В процессе Lesson Study учителя ставят перед собой цель — не только передать знания, но и сформировать у учеников способность анализировать, сравнивать, делать выводы, критически осмысливать текстовую информацию. На уроках литературы это проявляется в умении видеть подтекст, авторскую позицию, смысловые пласты произведения, а на уроках русского языка — в умении использовать языковые средства для выражения мысли, соблюдать нормы речи и стиля.

Особую роль Lesson Study играет в контексте обновленного содержания образования, где акцент сделан на компетентностный подход. Современный урок русского языка и литературы ориентирован не только на формирование знаний о языке и литературе, но и на развитие личности учащегося, его коммуникативных, творческих и критических способностей. Lesson Study помогает сделать этот процесс осмысленным, системным и результативным.

Кроме того, Lesson Study является эффективным инструментом повышения мотивации учителей к профессиональному развитию. Совместное исследование уроков создает атмосферу сотрудничества и доверия, способствует обмену опытом, развитию педагогического мышления и инновационной культуры. Учителя начинают воспринимать учебный процесс как пространство профессионального роста, где каждый урок становится источником новых открытий и идей.

Таким образом, применение Lesson Study на уроках русского языка и литературы позволяет значительно повысить качество образовательного процесса, стимулировать творческую активность педагогов и учащихся, укрепить профессиональное сообщество и создать условия для формирования функционально грамотной, культурной и самостоятельной личности. Lesson Study делает процесс преподавания более открытым, гибким и ориентированным на личность ученика, а школу — пространством живого педагогического поиска и осмысленного взаимодействия.

Использованные литературы:

1. Дудина, М. Н. *Lesson Study как инструмент развития профессиональной компетентности учителя* // Педагогика. — 2021. — № 4. — С. 112–118.
2. Lewis, C. *Lesson Study: A Handbook of Teacher-Led Instructional Change*. — Philadelphia: Research for Better Schools, 2002.
3. Dudley, P. *Lesson Study: Professional Learning for Our Time*. — London: Routledge, 2014.
4. Выготский, Л. С. *Мышление и речь*. — М.: Лабиринт, 2018. — 348 с.
5. Селевко, Г. К. *Современные образовательные технологии*. — М.: Народное образование, 2016. — 256 с.

LESSON STUDY ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА

Аңдатпа: *Мақалада Lesson Study технологиясын орыс тілі мен әдебиетін оқыту үдерісіне енгізудің ерекшеліктері қарастырылады. Бұл тәсілдің білім сапасын арттырудағы, функционалдық сауаттылықты, коммуникативтік дағдылар мен сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытудағы рөлі ашып көрсетіледі. Сабақтарды бірлесе талдаудың мұғалімдердің кәсіби өсуі, педагогикалық рефлексияны қалыптастыру және инновациялық тәсілдерді енгізудегі маңызы ерекше атап өтіледі. Lesson Study технологиясы оқыту әдістемесін жетілдіру мен оқушы тұлғасын дамыту құралы ретінде жоғары тиімді екендігі туралы қорытынды жасалады.*

Түйін сөздер: *Lesson Study, орыс тілі, әдебиет, функционалдық сауаттылық, педагогикалық рефлексия, кәсіби даму, инновациялық технологиялар, құзыреттілікке негізделген тәсіл, сабақ зерттеу, білім сапасы.*

LESSON STUDY IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE CLASSES

Abstract: *The article examines the features of implementing the Lesson Study approach in teaching Russian language and literature. Its role in improving the quality of education, developing functional literacy, communication skills, and critical thinking of students is revealed. The importance of joint lesson analysis for teachers' professional growth, formation of pedagogical reflection, and introduction of innovative approaches is emphasized. The conclusion highlights the high effectiveness of Lesson Study as a tool for improving teaching methods and fostering students' personal development.*

Keywords: *Lesson Study, Russian language, literature, functional literacy, pedagogical reflection, professional development, innovative technologies, competency-based approach, lesson research, quality of education.*

Хасанова Салтанат Каримовна
Тәрбиеші
Қадыр Мырза Әли атындағы жалпы орта мектебі
Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Сафон ауылы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі инновациялық қызмет пен ойын технологияларын тиімді қолданудың маңызы қарастырылады. Автор қазіргі уақытта инновациялық іс-әрекет жеке педагогтар мен жекеменшік ұйымдар шеңберінен шығып, барлық мектепке дейінгі мекемелердің дамуының жүйелі бөлігіне айналғанын атап өтеді. Мақалада В.В. Воскобовичтің ойын технологиясын қолданудың педагогикалық және психологиялық негіздері, оның балалардың танымдық, логикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлі сипатталады. Сонымен қатар, ойын әрекетінің оқу-тәрбие процесіндегі орны мен тиімділігі, мұғалім мен тәрбиешінің ұйымдастырушылық рөлі, мемлекеттік стандарттармен сәйкестігі талданған. Воскобовичтің «Геоконт», «Игровой квадрат», «Конструктор букв» сияқты ойындары балалардың зейінін, есте сақтауын, кеңістіктік және логикалық ойлауын дамытатыны дәлелденеді. Автор ойын арқылы оқытудың мақсаты – дайын білім беруден гөрі, балалардың өз бетімен «ашылулар» жасауына мүмкіндік беру екенін көрсетеді.

Кілт сөздер: инновациялық қызмет, ойын технологиясы, Воскобович әдісі, танымдық даму, шығармашылық қабілет, мектепке дейінгі білім, оқу-тәрбие процесі, баланың тұлғалық дамуы, когнитивтік дағды, тәрбиеші шеберлігі.

Қазіргі уақытта инновациялық қызмет саласына жеке мектепке дейінгі мекемелер мен жаңашыл педагогтар ғана емес, барлық дерлік мектепке дейінгі мекемелер кіреді, осылайша, инновациялық қайта құрулар жүйелі сипат алуда. Мектепке дейінгі мекемелердің жаңа түрлері мен профильдері, баланың жеке даралығына және оның жанұясының қажеттіліктеріне бағытталған оқу-тәрбие процесінің вариативтілігін қамтамасыз ететін жаңа білім беру бағдарламалары жасалды. Білімді жаңарту үдерісін адамдар ұйымдастырады. Демек, оны жобалау, іске қосу және қолдау инновациялық қызметті ұйымдастырушылар ғылым жетістіктеріне және қоғамның қажеттіліктеріне сүйенетін дәрежеде тиімдірек болады.

Мектепке дейінгі білім берудің қазіргі стандарттары бала тұлғасын дамытудың бірнеше негізгі бағыттарын ажыратады, олардың бірі жеке білім беру саласы ретінде оқу-тәрбие жұмысының белгілі бір мазмұнын көздейтін және даму критерийлері бар танымдық даму болып табылады. «Танымдық даму» білім беру бағыты қиял мен шығармашылық белсенділікті дамытуды, қоршаған дүниенің объектілері, осы заттардың қасиеттері мен байланыстары (пішіні, түсі, өлшемі, саны, саны, бөлігі және бүтіндігі, кеңістік пен уақыт, т.б.) туралы түсініктерді қалыптастыруды көздейді.

Қарқынды дамып келе жатқан, түрлі ақпарат ағыны үлкендерді ғана емес, балаларды да бойына сіңіріп жатқан заманда баланың әлі жетілмеген санасын дұрыс жолға бағыттау маңызды. Бала ой еңбегінің әдісін, ойлау, дұрыс талдау, синтездеу қабілетін меңгеруі керек.

Баланы ойлауға үйрету үшін бұл процесті қызықты және танымды ету керек. Бұған әртүрлі әдістер арқылы қол жеткізіледі, олардың арасында менің балалармен жұмысымда оқу ойыны ерекше орын алады. Танымдық дамытуға арналған оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда В.Воскобовичтің оқу ойындарын өз жұмысымда сәтті пайдаланамын. Бұл ойын технологиясы керемет ойын кеңістігін құруды қамтиды, топтың объектілік-кеңістіктік ортасында балаларды тамаша қойылымдарда ойнауға, әртүрлі ертегі кейіпкерлерімен, жан-жануарлармен танысуға шақырады.

В.В.Воскобовичтің ойын дамыту процесіне балаларды қатыстыру баланың шығармашылық дамуына, танымдық процестеріне, зейінін белсендіруіне мүмкіндік береді.

Бұл жай ғана ойындар емес – бұл балаларды ойлауға, шығармашылыққа баулитын ертегілер, шытырман оқиғалар, күлкілі кейіпкерлер. Сонымен қатар ертегі кейіпкерлері өз ертегілерімізді жасауға септігін тигізеді.

В.В.Воскобовичтің ойындары сенсорлық және танымдық қабілеттердің, кеңістіктік және логикалық ойлаудың, елестетудің, зейіннің еріктілігі мен шоғырлануына ықпал етеді. Ойын арқылы балалар сандардың сандық құрамы туралы түсінік алады, бөлшек және геометриялық пішіндермен, дыбыстар мен әріптермен танысып, оқу мен жазуды үйренеді. Жиынтықтағы барлық ойындар балалардың логикалық-математикалық дамуына, жобалау жаттығуларына, сенсорлық және танымдық қабілеттерін, көзді және екі қолдың ұсақ моторикасын дамытуға бағытталған, сонымен қатар олар психикалық процестердің (зейін, есте сақтау, ойлау, шығармашылық қиял) жақсартуға ықпал етеді.

Ойын технологиясы мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес келеді және баланың дамуының барлық саласын (әлеуметтік-коммуникативтік, когнитивтік, сөйлеу, көркемдік-эстетикалық, физикалық) қамтиды. Білім беру стандарты балалардың зияткерлік, шығармашылық, танымдық, психикалық, физикалық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дамуы үшін үйлесімді жағдайлар жасауға бағытталған. В.Воскобовичтің ойын технологиясының даму бағыттарына мемлекеттік білім беру стандартының қойған мақсаттары мен міндеттері сәйкес келеді. Сондай-ақ балалармен бірлескен іс-әрекетте технологияларды қолдану, оларды практикада пайдалану нақты білім беру мәселелерін шешуге және оқу үдерісінің сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретінін атап өткім келеді.

Воскобовичтің оқу ойындарын педагогикалық процесте қолдану балалармен үйреншікті іс-әрекеттен танымдық ойын әрекетіне көшуге мүмкіндік береді. Ойын баланың шығармашылық қабілеттерінің көрінуін ынталандырады, оның тұлғалық дамуына жағдай жасайды. Оның оқу ойындары - көп функциялы. Осы ойындардың көмегімен тәрбиешілер көптеген оқу тапсырмаларын шеше алады. Оның ойындарының мақсаты - балалардың шығармашылық, танымдық деректерін, интеллектуалдық, ақыл-ой және математикалық қабілеттерін дамыту.

Ойындық танымдық әрекетті ұйымдастыруда ересек адамға ерекше рөл беріледі. Біз балаларды ертегі кейіпкерлерімен және бейнелі терминологиямен таныстырамыз, баланың қабілеті мен қызығушылығына қарай ойын тапсырмаларын таңдаймыз, олармен ойнаймыз, оқытамыз.

В.В.Воскобович технологиясының дамытушы ойындарын іс жүзінде қолданып көрген, ойнаған балалар бастауыш сыныпқа жақсы даярланған, оқу, жазу, санау дағдыларын оңай меңгерген келеді.В.В. Воскобовичтің танымал ойындарының бірі «Игровой квадрат», «Геоконт», «Чудо», «Математические корзинки», «Чудо-головоломки», «Конструктор букв», «Ларчик» ойындары. Бұл ойындар мектеп жасына дейінгі балалардың даму үрдісін арттырады.

«Геоконт» — немесе оны «шегелері бар тақтайша» немесе «түрлі-түсті өрмек» деп атайды. Ол координаттық үлдір жағылған шеге тақтайша түрінде болады. Ойын алаңына пластмасса шегелер бекітілген және оларға түрлі-түсті «динамикалық» резеңкелер тартылып тағылады. Осындай құрылымдау нәтижесінде пәндік мүсіндер, геометриялық пішіндер, айшықтар, сандар, әріптер шығады.

В.В. Воскобович ойындары бойынша сабақтар барысында педагогтың келесілерге баса назар аударғаны жөн:

Дайындық. Балаға ойынды ұсынар алдында алдымен әдістемелік кеңестермен және ойынның өзімен танысып алу;

Сөйлеу. Негізінен балалар қолмен жұмыс істеп, аз сөйлейді. Сабақ барысында баладан оның не істеп жатқанын, не себепті басқасын емес, дәл сол пішінді таңдап алғанын сұрау, ертегі тапсырмасын мазмұндап беруін сұрау немесе жаңа сюжет ойлап табу.

Орнықтылық. Ойын материалдарымен ойнай отырып, бала көбінесе бір қалыпта отырады. Балалардың жастық ерекшеліктерін есепке алып, «ойын қызығына» түсіп кеткен балалардың назарын басқаға уақытылы аударған жөн.

Ыждаһаттылық. В.В. Воскобович құралдарымен ойын үшін ыждаһаттылық қажет. Кез-келген бала оған шыдай алмайды.

В. Воскобовичтің оқу ойындарының басты ерекшелігі - әдеттегі шеңберді өзгертпей немесе қайта құрмай, тұрақты ойын процесіне енгізудің қарапайымдылығында. Ал бұл ертегілердегі ересек адам жасына, тәжірибесіне қарамастан баланың толыққанды серіктесіне айналады.

Қорытындылай келе, балаларды оқытудың басты міндеті – оларға дайын білім беру емес, олардың өзі «ашылулар» жасайтын, мәселелік міндеттерді шешу арқылы жаңа нәрсені үйренетін балалардың іс-әрекетін ұйымдастыру. Осылайша, оқыту процесінде қолданылатын ойын сәттері, оқу мен жаңалық ашу қуанышы балалардың танымдық мотивациясын қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты». – Астана: ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2023. – 48 б.
2. Крутецкий В.А. *Психология обучения и воспитания школьников.* – Москва: Просвещение, 1998. – 256 с.
3. Сластенин В.А. *Педагогика: инновационные процессы в образовании.* – Москва: Академия, 2012. – 288 с.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПУТИ ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ ЧЕРЕЗ ИГРУ

Аннотация: *В статье рассматривается значение инновационной деятельности и эффективного использования игровых технологий в системе дошкольного образования. Автор отмечает, что в настоящее время инновационная деятельность вышла за рамки отдельных педагогов и частных учреждений, став системной частью развития всех дошкольных организаций. В статье описаны педагогические и психологические основы применения игровой технологии В.В. Воскобовича, её роль в развитии познавательных, логических и творческих способностей детей. Также анализируется место и эффективность игровой деятельности в учебно-воспитательном процессе, организационная роль педагога и воспитателя, соответствие государственным образовательным стандартам. Доказывается, что такие игры Воскобовича, как «Геоконт», «Игровой квадрат», «Конструктор букв», способствуют развитию внимания, памяти, пространственного и логического мышления у детей. Автор подчёркивает, что цель обучения через игру заключается не в передаче готовых знаний, а в создании условий для самостоятельных «открытий» ребёнка.*

Ключевые слова: *инновационная деятельность, игровая технология, метод Воскобовича, познавательное развитие, творческие способности, дошкольное образование, учебно-воспитательный процесс, личностное развитие ребёнка, когнитивные навыки, педагогическое мастерство.*

Журавлева Лариса Александровна
Учитель начальных классов
КГУ "Средняя общеобразовательная школа имени Махмета Кайырбаева"
отдела образования Актогайского района, управления образования Павлодарской области
Павлодарская область, Актогайский район

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ

Аннотация: *в статье рассматриваются игровые технологии как эффективный инструмент формирования устойчивой мотивации к обучению. Анализируются психологические и педагогические механизмы влияния игры на развитие познавательной активности, инициативности и ответственности учащихся. Подчеркивается роль учителя в организации игровой деятельности и создании эмоционально комфортной образовательной среды. Делается вывод о том, что интеграция игровых технологий в школьное образование способствует развитию внутренней мотивации, формированию ключевых компетенций и личностному росту учащихся.*

Ключевые слова: *игровые технологии, мотивация, обучение, познавательная активность, внутренняя мотивация, педагогика, эмоциональный интеллект, креативность, геймификация, современное образование.*

Современное образование всё больше ориентируется на личностно-ориентированный подход, в котором главной целью становится не только передача знаний, но и развитие внутренней мотивации, самостоятельности и инициативности учащихся. В условиях динамичного развития общества, когда информационные потоки постоянно увеличиваются, школа должна создавать условия, при которых ребёнок не просто усваивает материал, а активно включается в процесс познания, проявляя интерес, инициативу и ответственность. Одним из наиболее эффективных средств достижения этих целей являются игровые технологии, которые соединяют в себе обучение и эмоциональное вовлечение, способствуя формированию устойчивого познавательного интереса.

Игра является естественной формой деятельности человека, особенно в детском возрасте. С древнейших времён она рассматривалась как важнейший фактор развития личности, способствующий формированию мышления, памяти, воображения, коммуникативных навыков и социальной адаптации. В педагогике игра используется как средство активизации познавательной деятельности, способствующее более глубокому усвоению знаний и формированию умений через практическую деятельность. Игровая технология в образовательном процессе представляет собой систему педагогических действий, в которой обучение осуществляется с помощью специально организованных игровых ситуаций, направленных на достижение конкретных образовательных целей.

Использование игры на уроках позволяет сделать процесс обучения эмоционально насыщенным, динамичным и мотивирующим. Она создаёт атмосферу сотрудничества и поддержки, где каждый ученик чувствует себя успешным и вовлечённым в общее дело. Эмоциональное переживание успеха стимулирует познавательную активность, формирует уверенность в своих силах и желание учиться. Особенно важна роль игровой технологии в младших и средних классах, когда ведущей деятельностью ребёнка является игра, а обучение должно органично сочетаться с элементами занимательности и творчества.

Психологи и педагоги (Л. С. Выготский, А. Н. Леонтьев, Д. Б. Эльконин, Ш. А. Амонашвили и др.) отмечали, что игра является важнейшим механизмом развития личности. Именно в игре ребёнок осваивает социальные роли, учится действовать по правилам, принимать решения, брать ответственность, взаимодействовать с другими участниками. Перенося эти принципы в образовательный процесс, педагог создаёт условия, при которых

учащиеся не только усваивают учебный материал, но и развивают ключевые компетенции — коммуникабельность, критическое мышление, инициативность, умение работать в команде и самостоятельно искать решения.

Игровые технологии особенно эффективны для повышения мотивации к обучению, потому что они переводят учебную деятельность в личностно значимую плоскость. В игре ребёнок становится активным субъектом познания, а не пассивным слушателем. Он не просто выполняет задание — он играет роль, решает задачу, достигает цели. Такое вовлечение вызывает эмоциональный отклик, делает процесс обучения интересным и запоминающимся.

На уроках русского языка и литературы, математики, биологии или истории игровые технологии могут проявляться в различных формах: ролевые игры, викторины, квесты, конкурсы, дебаты, имитации профессиональных ситуаций, деловые игры и др. Например, на уроках русского языка можно использовать «Лингвистические бои», «Редакторскую мастерскую», «Путешествие по стране Слов», где учащиеся выполняют задания, направленные на развитие речевых навыков, орфографической зоркости и умения работать с текстом. Такие формы обучения создают атмосферу азарта и сотворчества, в которой даже самые сложные темы осваиваются легко и с интересом.

Важным аспектом применения игровых технологий является педагогическое целеполагание. Игра не должна превращаться в самоцель — она должна быть направлена на конкретный образовательный результат. Поэтому педагог, разрабатывая игровое задание, должен чётко понимать, какие знания, умения или личностные качества будут развиваться в процессе игры. Например, при изучении грамматических правил можно использовать игру-соревнование, где учащиеся за правильные ответы получают баллы и переходят на следующий уровень. В результате учащиеся не только осваивают правила, но и развивают навыки сотрудничества, быстрой реакции, внимательности.

Одним из современных направлений развития игровых технологий является геймификация — использование игровых элементов в неигровом контексте. В образовательной среде это выражается в создании рейтингов, накоплении баллов, получении виртуальных наград, достижений, званий. Такие подходы позволяют поддерживать интерес учащихся на протяжении длительного времени и формируют у них внутреннюю мотивацию к обучению. Например, использование онлайн-платформ (Kahoot, Quizizz, ClassDojo и др.) помогает сделать урок интерактивным, стимулируя активное участие каждого ученика.

Педагогическая ценность игровых технологий состоит также в их способности создавать позитивный эмоциональный фон на уроке. Радость, любопытство, азарт и чувство успеха способствуют укреплению положительного отношения к обучению, формированию устойчивого интереса к предмету. При этом важно, чтобы учитель выступал не просто организатором игры, но и её активным участником, направляющим ход событий, создающим условия для самореализации каждого ученика.

Игровые технологии тесно связаны с принципами компетентностного подхода, нацеленного на формирование у учащихся практических умений и навыков, необходимых для успешной социализации. В ходе игры учащиеся учатся ставить цели, планировать действия, анализировать результаты, вырабатывать стратегии поведения. Всё это способствует развитию метапредметных компетенций и готовит ребёнка к жизни в условиях современного общества, где от человека требуется гибкость мышления и способность адаптироваться к новым ситуациям.

Не менее важно то, что игровая форма обучения способствует формированию внутренней мотивации — то есть интереса к обучению, который исходит изнутри, а не навязан извне. Ребёнок учится ради собственного развития, ради удовольствия от процесса познания. Такая мотивация является самой устойчивой и эффективной, так как она поддерживает стремление к самообразованию и самосовершенствованию.

Современные исследования в области педагогической психологии подтверждают, что учащиеся, вовлечённые в игровые формы обучения, демонстрируют более высокий уровень усвоения материала, инициативности и уверенности в себе. Они легче адаптируются к новым

условиям, проявляют большую самостоятельность и заинтересованность. Игра создаёт ситуацию успеха, которая способствует формированию позитивного отношения к школе и к учебному процессу в целом.

Использование игровых технологий требует от учителя определённой методической подготовки и творческого подхода. Педагог должен уметь проектировать игровые ситуации, учитывать возрастные особенности учащихся, поддерживать баланс между игровой и учебной составляющей. Только в этом случае игра становится не развлечением, а мощным инструментом педагогического воздействия.

Таким образом, игровые технологии представляют собой не просто средство повышения мотивации к обучению, но и важнейший компонент современной педагогической системы, направленной на развитие личности ученика. Они способствуют формированию ключевых компетенций, развитию эмоционального интеллекта, коммуникабельности и способности к самоорганизации. Через игру обучение становится осмысленным, увлекательным и эффективным.

Школа XXI века нуждается в педагогах, которые способны использовать игру как средство воспитания и образования, как инструмент личностного роста и творческой самореализации учащихся. В этом заключается главная миссия современного учителя — сделать процесс обучения не только результативным, но и радостным, эмоционально насыщенным, побуждающим ребёнка к познанию мира и самого себя.

Список использованной литературы

1. Выготский, Л. С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка // Собр. соч. — Т. 4. — М.: Педагогика, 1984. — 243–270 с.
2. Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1977. — 304 с.
3. Амонашвили, Ш. А. Как живёте, дети? — М.: Педагогика, 1983. — 256 с.
4. Xyizinga, Й. Homo Ludens. Человек играющий. — М.: Прогресс, 1992. — 350 с.
5. Селевко, Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. — М.: Народное образование, 2010. — 256 с.
6. Полат, Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — М.: Академия, 2018. — 368 с.

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ — ОҚУҒА МОТИВАЦИЯНЫ АРТТЫРУ ТӘСІЛІ

Аннотация: *Мақалада ойын технологиялары тұрақты оқуға мотивация қалыптастырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады. Ойынның оқушылардың танымдық белсенділігіне, бастамашылдығына және жауапкершілігіне әсер ететін психологиялық және педагогикалық механизмдері талданады. Мұғалімнің ойын әрекетін ұйымдастырудағы және эмоционалды жағынан ыңғайлы білім беру ортасын құрудағы рөлі ерекше атап өтіледі. Мақала қорытындысында ойын технологияларын мектеп білім беру жүйесіне интеграциялау ішкі мотивацияны дамытуға, негізгі компетенцияларды қалыптастыруға және оқушылардың тұлғалық дамуына ықпал ететіні айтылады.*

Кілт сөздер: *ойын технологиялары, мотивация, оқу, танымдық белсенділік, ішкі мотивация, педагогика, эмоционалды интеллект, шығармашылық, геймификация, заманауи білім беру.*

Толебаева Жаныл Тугелбаевна
Бастауыш сынып мұғалімі
Алматы қаласы білім басқармасының
"№ 195 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ДҮНИЕТАНУ - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ НЕГІЗГІ ПӘН

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік әрекетін ұйымдастыру арқылы олардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін дамыту мәселелері қарастырылады. Зерттеушілік іс-әрекет оқушыларда танымдық белсенділікті, шығармашылық ойлауды, мәселелерді шешу қабілетін қалыптастыруға бағытталған. Автор зерттеу тапсырмаларының түрлерін, гипотеза құру, сұрақ қою, заттардың ортақ белгілерін анықтау сияқты зерттеушілік дағдыларды дамыту әдістерін көрсетеді. Сонымен қатар, ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижелерін қорғау және көрсету жолдары, презентациялар, жобалар, креативті жұмыстар арқылы білімді бекіту тәсілдері сипатталады. Мақалада зерттеушілік тәсілдің балалардың ынтасын арттыру, өз бетінше іс-әрекет жасау және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге әсері атап көрсетілген.

Кілт сөздер: *зерттеушілік іс-әрекет, шығармашылық қабілет, танымдық белсенділік, бастауыш сынып, оқушыны дамыту, ғылыми-зерттеу жұмысы, гипотеза құру, проблемалық тапсырма*

Бүгінде қоғамға қабілетті де жан жақты, талантты тұлғалар қажет. Әрбір баланың өзіне тән туа біткен бейімділіктері бар, олар қолайлы жағдайда қабілетке айналады. Баланың бойындағы бейімділіктерді көріп қана қоймай, олардың жан-жақты дамуына жағдай жасап, ынтасын туғызу – мұғалімге жүктелген күрделі міндет. Бұл жағдайда жас ұрпақтың бойында шығармашылық мінез-құлық қабілетін қалыптастыру өте маңызды.

Қазіргі мектептің алдында шығармашыл, жан-жақты жеке тұлғаны қалыптастыру міндеті тұр. Танымдық белсенділіксіз шығармашылықты елестету мүмкін емес. Оқушылардың зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруды танымдық белсенділікті дамытудың маңызды шарттарының бірі деп санаймын. Ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатыса алатын балалардың басты айырмашылығы – олардың жаңа нәрселерді меңгеру қажеттілігі. Дүниетану сабақтарындағы оқу-зерттеу іс-әрекеті – оқушылардың бұрын белгісіз, бірақ күтілетін нәтижесі бар шығармашылық зерттеу тапсырмасын шешуімен байланысты оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі.

Зерттеушілік ізденіс оқушыларда бір мезгілде жалпы дағдылар мен қабілеттерді дамытуға мүмкіндік береді, мысалы, мәселелерді көре білу, сұрақ қою, гипотеза қою, ұғымдарды анықтау, бақылаулар мен эксперименттер жүргізу, тұжырымдар мен қорытындылар жасау, материалды жіктеу және құрылымдау, олармен жұмыс жасау, мәтін жазу, өз ойын дәлелдеу және қорғау. Бұл әдіс белгілі бір уақыт аралығында мұғалімнің шебер жетекшілігімен орындайтын оқушылардың өз бетінше әрекетіне (жеке, жұптық, топтық) бағытталған.

Балалардың оқу-зерттеу қызметін ұйымдастырудың психологиялық, теориялық, дидактикалық және әдістемелік негіздері А.В.Леонтович, С.Л.Рубинштейн, В.А.Крутецкий, А.Н., А.И.Савенковтың еңбектерінде берілген.

Зерттеу жағдайын құрудың негізгі әдісі мәселелік сұрақтарды, міндеттерді, тапсырмаларды тұжырымдау болып табылады. Оқушылардың зерттеу мәселесін дұрыс анықтауы көп жағдайда мұғалімге байланысты. Мәселенің мәнін түсінбей, оқушы танымдық әрекетке белсенді араласа алмайды. Осыған байланысты көрнекті психолог С.Л.Рубинштейн былай деп тұжырымдаған: «...адам бір нәрсені түсіну қажет болғанда ойлана бастайды. Ойлау

әрқашан мәселеден немесе сұрақтан, таңданудан немесе түсінбестіктен басталады. Бұл мәселелік жағдай жеке тұлғаның ойлау процесіне қатысуын анықтайды: ол әрқашан қандай да бір мәселені шешуге бағытталған...». Андреев атап өткендей, зерттеу тақырыбы қызықты және мүмкін болуы керек.

Бастауыш сыныпта оқушылардың белсенді, шығармашылық, өз бетімен іс-әрекетінің білім, білік және дағдыларының негізі қаланады, олардың іс-әрекетінің нәтижелерін талдау, синтездеу және бағалау әдістері, ал ғылыми-зерттеу жұмысы мәселені шешудің маңызды тәсілдерінің бірі, зерттеушілік әрекет әмбебап оқу қызметін қалыптастырудың ең тиімді құралы болып табылады.

Сондықтан мен бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік қабілеттері мен зерттеушілік мінез-құлық дағдыларын дамыту және жетілдіру арқылы интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін дамытуды ынталандыруды шештім.

Алдыма келесідей міндеттер қойдым:

- жас оқушыларды оқу-зерттеу жұмыстарына үйрету;
- балалардың шығармашылық зерттеушілік әрекетін дамыту;
- балалардың іргелі және қолданбалы ғылымдарға танымдық қызығушылығын дамыту;
- дүниенің ғылыми бейнесімен таныстыру.

Бұл тапсырмалар бастауыш сынып оқушылары үшін зерттеушілік сипатта болады:

1. Анықтамалар беру қабілетін дамыту

Тапсырма: жұмбақтарды шешіп, түсіндіру.

2. Сұрақ қою қабілеттерін дамыту

Тапсырма: Қорапта не бар екенін табу. Оқушылар сұрақтар арқылы болжауға тырысады (Дөңгелек пе? Қызыл ба? Ол шырынды ма? Тәтті ме?).

3. Мәселені көре білу қабілетін дамыту (өз көзқарасын дамыту, зерттеу объектісіне әр қырынан қарау қабілетін қалыптастыру)

4. Гипотезаны алға қою дағдыларын дамыту.

«Бірге ойланайық» тапсырмасы. Неліктен ақ аюдың мұрны қара болады? Балалар берілген сұрақ негізінде өз гипотезаларын білдіреді.

5. Сұрақ қою дағдыларын дамыту. Сұрақ жауап іздеуге баланың миын зерттеуге бағыттайды.

6. Заттардың ортақ белгісін белгілеу.

Тапсырма: жануарларды 3 топқа бөлу, таңдауыңды негіздеу: қасқыр, акула, арыстан, барыс, түлкі, қабан, сілеусін, жолбарыс, қоян, аю, бұлан, кірпі, тиін, піл.

Баланың пайымдау барысы сөздерді топтарға бөлу, оларды салыстыру, айырмашылықтары мен ұқсастықтарын табу арқылы анықталады.

Дүниетану пәнін оқытудағы зерттеушілік тәсіл – оқушылардың фактілік білімді ашудағы ізденімпаздық белсенділігін және олардың арасындағы байланыстарды қамтамасыз ететін таным процесін ұйымдастыру тәсілі. Оны жүзеге асыру бақылау, эксперимент, интроспекция сияқты әдістерді қолдануды көздейді.

Зерттеу тақырыбы қызықты, ерекше, балаға қолжетімді болуы керек екенін ескеру қажет. Көбінесе ынтамен басталған және бірден аяқталмаған жұмыс әрі қарай соңын таппайтындығын байқауға тура келеді. Зерттеуді «бір деммен» жүргізу іс жүзінде өте қиын, бірақ төменде аталған балалар табиғатының ерекшелігін ескере отырып, алғашқы зерттеу эксперименттері ұзақ уақытты қажет етпейтінін қамтамасыз етуге тырысу керек.

«Дүниетану» пәнінің курсын өту кезінде «Су қоймаларының экологиялық мәселелері», «Ормандардың экологиялық мәселелері», «Менің тұқымдас ағашым», «Неге күнбағыс күн гүлі деп аталады?» тақырыптарында зерттеушілік әрекеттерді жүргізуге болады.

Оқушылардың зерттеу нәтижелері қандай формада ұсынылуы мүмкін? Зерттеу нәтижелерін көрсетуге мүмкіндік беретін сабақтардың келесі формалары бар: конференциялар, онда оқушылар атқарылған жұмыстар туралы қысқаша есеп береді және аудитория сұрақтарына жауап береді; оқушылардың жетістіктерін жарқын, түрлі-түсті және тартымды көрсететін презентациялар; қойылымдар, әдетте, олардың сыныптастарының

белгілі бір шеңбері үшін, осы тақырыпқа қызығушылық танытатын параллель сынып оқушыларына арналады.

Оқушылардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру міндетті түрде олардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек, ол үшін мыналарды қолдану ұсынылады: жұмбақтар, ребустар, әзіл тапсырмалары, логикалық тапсырмалар мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған тапсырмалар; сабақ барысында ертегі кейіпкерлерін пайдалану және енгізу арқылы ойын сәттері; әр мамандықтың мүмкіндіктерін зерттеуге арналған рөлдік ойындар («Егер мен құрылысшы болсам (аспаз, мұғалім, егінші...)»; саяхат ойындары, мысалы, ұлы жаңалықтар мен өнертабыстармен танысу, жаңа елдерге, ұлы географиялық ашулар жолымен, басқа планеталарға виртуалды фантастикалық саяхаттар.

Оқушылардың зерттеу жұмысының нәтижесі ретінде олар бейнелейтін объектінің әрекетін сипаттайтын әртүрлі материалдардан жасалған модель болуы мүмкін. Бұл кітап, эксперимент туралы ғылыми есеп және тағы басқалар болуы мүмкін. Ұсынылған материалдардың оқу мазмұнына ғана емес, эстетикалық талаптарға сай болуы маңызды.

Зерттеуді қорғауға дайындау балалар үшін қызықты көп күндік ойынға айналуы керек. Оның барысында балалардың байыпты да маңызды болып, ынта-жігерімен, жауапкершілікпен, жасырын қызығушылықпен тәжірибелер жүргізетіні, сызбалар, схемалар, суреттер жасағаны бірден байқалады.

«Басқаларды үйрете отырып, сен өзіңді үйретесің» - бұл Я.А.Коменскийдің дәл осы ойы бізге ғасырлар қойнауынан келді. Бұл заңдылықты интуитивті түрде түсініп, бір нәрсені үйренген бала көбінесе ол туралы басқаларға айтуға тырысады. Сондықтан қорғау кезеңін өткізіп жіберуге болмайды. Онсыз зерттеуді толық деп санауға болмайды. Қорғау – ғылыми-зерттеу жұмысының басты жетістігі және жаңадан бастаушы зерттеуші дайындаудағы негізгі кезеңдердің бірі.

Балаларым сабақта презентациялар, баяндамалар, жобалар, шығармашылық сипаттағы жұмыстар жиі жасайды. Жұмыстың нәтижелері презентация түрінде, өз қолдарымен жасалған балалар кітаптары, кестелер, диаграммалар немесе сызбалар түрінде ұсынылуы мүмкін.

Ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне қатысу арқылы кіші жастағы оқушылар топта өзара әрекеттесуге, кітаппен, интернет ресурстарымен жұмыс істеуге, жолдастарының жобаларын бағалауға үйренеді. Зерттеу жұмыстарын жүргізу мәселені табуға және шешуге бағытталған ойлау процесін ынталандырады.

Оқу-зерттеу іс-әрекеті ең алдымен мұғалімнің өзінен жоғары білімділікті, объектілерді зерттеу әдістерін жақсы меңгеруді, қосымша ақпарат көздерінің болуын, дүниенің объектілерін зерттеу үшін оқушылармен терең жұмыс істеуге ұмтылуды талап етеді.

Осылайша, оқушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігі, олардың оқуға деген ынтасы артады. Оқытудағы зерттеушілік тәсіл бастауыш сынып оқушыларын дайын ақпаратты пассивті тұтынушы емес, таным процесінің шығармашылық қатысушыларына айналдырады.

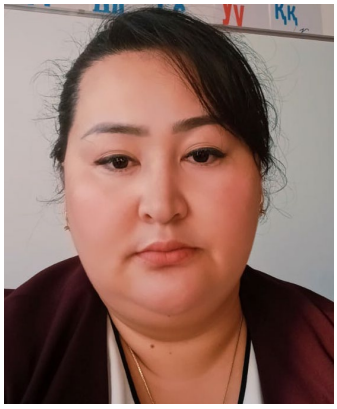
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.И. Савенков. «Психология исследовательского поведения и исследовательские способности». М: Просвещение, 2003.

2. Бруннер В. Экологическое образование: методика и примеры / Бруннер В и др. // Вестник АсЭко. -1996. - №1(2). - С.9-40.

3. А.И. Савенков. «Методика исследовательского обучения младших школьников». Пособие для учителей, родителей, воспитателей. Издательский дом «Федоров», 2007.

Зайтенова Баргида Халмуратовна
Бастауыш сынып мұғалімі
"Әл -Фараби атындағы жалпы білім беретін мектебі" КММ
Түркістан облысы, Төлеби ауданы

СӨЗ ТАПТАРЫН ОҚЫТУДЫҢ ҚЫЗЫҚТЫ ТӘСІЛДЕРІ

Кіріспе

Бұл бөлім әдістемелік құралдың **жалпы мақсатын, өзектілігін** және **міндеттерін** айқындайды. Кіріспеде оқушылардың қазақ тілі сабағында сөз таптарын меңгеруінің **неліктен маңызды екендігі** негізделеді. Сондай-ақ, бастауыш сыныптарда сөз таптарын оқытудың **еңбекпен тығыз байланыстылығы**, олардың тілдік дағдыларын қалыптастырудағы рөлі атап көрсетіледі. Құралдың **практикалық құндылығы** мен оның мұғалімдерге беретін көмегіне де тоқталуға болады. Мұнда оқушылардың тілдік білімін, сөйлеу мәдениетін, грамматикалық сауаттылығын арттырудағы әдістемелік нұсқаулықтың маңызы көрсетіледі.

1-тарау. Сөз таптарын оқытудың теориялық негіздері

Бұл тарау сөз таптарын оқытудың **ғылыми-теориялық фундаментін** қалайды. Мұнда оқытудың әдістемелік принциптері, дидактикалық тәсілдері және психологиялық ерекшеліктері қарастырылады.

1.1. Сөз таптары туралы жалпы түсінік

Бұл бөлімде қазақ тіліндегі **сөз таптарының жалпы жіктелуі** мен **әр сөз табына берілетін анықтамалар** қарастырылады. Сөз таптарының **морфологиялық, синтаксистік және семантикалық** белгілеріне шолу жасалады. Мысалы, **зат есім** заттың атын, **сын есім** оның қасиетін, **етістік** қимыл-әрекетін білдіретіні сияқты негізгі түсініктер беріледі. Қазақ тіл біліміндегі сөз таптарының даму тарихына қысқаша тоқталып, қазіргі зерттеулердің негізгі бағыттарын айтуға болады.

1.2. Бастауыш сыныптарда сөз таптарын оқытудың маңызы мен ерекшеліктері

Бұл бөлімде бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай сөз таптарын оқытудың **дидактикалық ерекшеліктері** талданады. Оқытудың **жеңілден күрделіге** қарай жүргізілуі, **ойын элементтерін** қолданудың маңызы, **көрнекіліктерді** пайдаланудың тиімділігі сияқты мәселелер қарастырылады. Оқушылардың сөз таптарын меңгеруі олардың **сөйлеу мәдениетін, сауатты жазу дағдыларын** және **ойлау қабілетін** дамытудағы рөлі айқындалады. Бұл кезеңдегі білімнің болашақ тілдік білімге негіз болатындығы ерекше атап көрсетіледі.

1.3. Сөз таптарын оқытудағы педагогикалық принциптер

Бұл бөлімде сөз таптарын оқытуда қолданылатын **негізгі педагогикалық принциптер** сипатталады. Мысалы:

- **Ғылымилық принципі:** Оқыту материалдарының ғылыми тұрғыдан дұрыс болуы.
- **Жүйелілік пен дәйектілік принципі:** Сөз таптарын белгілі бір жүйемен, бір-бірімен байланыстыра отырып оқыту.

- **Тәжірибелік-бағдарлылық принципі:** Теориялық білімді практикамен ұштастыру, сөз таптарын сөйлеуде және жазуда қолдануға үйрету.
- **Саналылық пен белсенділік принципі:** Оқушылардың тақырыпты саналы түрде меңгеруіне және белсенді қатысуына жағдай жасау.
- **Көрнекілік принципі:** Оқыту процесінде көрнекі құралдарды (суреттер, кестелер, сызбалар) тиімді қолдану.
- **Дамытушылық принцип:** Сөз таптарын оқыту арқылы оқушылардың логикалық ойлауын, есте сақтау қабілетін дамыту.

Бұл принциптер оқыту процесінің **тиімділігін арттыруға** және оқушылардың **сапалы білім алуына** ықпал етеді.

2-тарау. Сөз таптарын оқытудың қызықты әдіс-тәсілдері

Бұл тарауда бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай, олардың **қызығушылығын арттырып, танымдық белсенділігін дамытатын** интерактивті және ойын элементтеріне негізделген әдіс-тәсілдер ұсынылады. Әр сөз табын оқытуда оқушылардың **сөйлеу тілін, ойлау қабілетін және шығармашылық дағдыларын** дамытуға баса назар аударылады.

2.1. Зат есімді оқытудың интерактивті тәсілдері

Зат есім – заттың, құбылыстың атауы болатын, заттың атын білдіретін сөздер. Оның сұрақтары: **кім? не? кімдер? нелер?**. Зат есімді оқыту барысында оқушылардың қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды танып, оларға ат қоя білу дағдысын қалыптастыру маңызды. Төменде зат есімді оқытуға арналған **үш интерактивті әдіс-тәсіл** ұсынылған:

2.1.1. "Кім? Не? Қайда?" ойыны 🧩

Ойынның мақсаты: Оқушылардың зат есімдерді сұрақтарына қарай ажырата білу дағдысын қалыптастыру және сөздік қорын байыту.

Сипаттамасы: Бұл ойынды сабақтың кез келген кезеңінде қолдануға болады. Мұғалім тақтаға немесе плакатқа "Кім?", "Не?", "Қайда?" (немесе "Кімдер?", "Нелер?") бағандарын сызып қояды. Оқушылар кезек-кезек тақтаға шығып, мұғалім берген суреттерге қарап немесе өз ойларынан зат есімдерді атайды да, тиісті бағанға жазады. Мысалы:

- **Кім?**: ана, ақын, оқушы, ұстаз.
- **Не?**: қағаз, кітап, дәптер, өзен, жапырақ.
- (Қосымша ретінде **Қайда?** сұрағын қолданып, **көмекші есімдер** арқылы жасалған зат есім тіркестерін де беруге болады: мектептің **алды**, үйдің **жаны**, қаланың **сырты**).

Әдістемелік нұсқау: Ойынды қызықты ету үшін уақытты шектеуге немесе жылдамдыққа сай ұпай беруге болады. Оқушыларды топқа бөліп, жарыс түрінде өткізу де тиімді. Осылайша олар зат есімдердің түрленуін де (көптелуін) игере бастайды: "кімдер?" – балалар, спортшылар; "нелер?" – журналдар, гүлдер.

2.1.2. "Зат есімдер бәйгесі" жаттығуы 🐎

Жаттығудың мақсаты: Оқушылардың зат есімдерді жылдам тауып, оларды дұрыс қолдану қабілетін дамыту. Туынды және күрделі зат есімдер туралы алғашқы түсінік қалыптастыру.

Сипаттамасы: Мұғалім оқушыларға белгілі бір тақырыпты (мысалы, "Менің мектебім", "Ауыл өмірі", "Жануарлар әлемі") ұсынады. Оқушылар осы тақырыпқа қатысты мүмкіндігінше көп зат есімді жазып, оларды "Кім?", "Не?" сұрақтарына топтастырады. Мысалы, "Ауыл өмірі" тақырыбына: сиыр, жылқы, қой, шопан, ауыл, өзен, тау, трактор, егінші, аңшы.

Туынды зат есімдерді табу: Осы зат есімдердің ішінен аңшы, егінші сияқты туынды зат есімдерді ажыратуға болады (мысалы, "аң" сөзінен "аңшы" жасалды).

Күрделі зат есімдерді табу: Сонымен қатар, мұғалім күрделі зат есімдерге мысалдар келтіріп, оларды оқушыларға көрсетуі мүмкін: темірқазық, түйетабан.

Әдістемелік нұсқау: Жаттығуды топтық жұмыс ретінде ұйымдастыруға болады. Әр топқа жеке тақырыптар беріп, уақыт аяқталғанда ең көп зат есімді тапқан топты марапаттау арқылы бәйгенің қызығын арттыруға болады.

2.1.3. "Менің атым зат есім" шығармашылық жұмысы ✍️

Шығармашылық жұмыстың мақсаты: Оқушылардың зат есімдерді сөйлем құрауда белсенді қолдануына, шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға жағдай жасау. Зат есімнің сөйлемдегі қызметтерін (бастауыш, толықтауыш, анықтауыш, пысықтауыш) қарапайым деңгейде түсіндіру.

Сипаттамасы: Мұғалім оқушыларға "Менің атым зат есім" деп басталатын шағын әңгіме немесе ертегі құрастыруды ұсынады. Оқушылар әңгіме барысында мүмкіндігінше көп зат есім қолдануы тиіс. Мысалы: "Менің атым зат есім. Мен әрбір заттың атын білдіремін. Мына кітап, ана дәптер, осы қарындаш – бәрі менмін. Мен мектептің ішінде де, ауылдың жанында да боламын. Адамдар мені сөйлемде бастауыш немесе толықтауыш етіп қолданады."

Оқушылар жазған сөйлемдердегі зат есімдердің қандай сұраққа жауап беріп тұрғанын, сөйлемде қандай қызмет атқарып тұрғанын (мысалы: Балықшылар теңізге қарай бет алды. Балықшылар – кімдер? – бастауыш; Елдос Астанадан Алматыға ұшақпен ұшып келді. Ұшақпен – немен? – толықтауыш) қарапайым тілмен түсіндіру.

Әдістемелік нұсқау: Оқушыларға зат есімнің сөйлемдегі түрлі қызметтерін көрсету үшін олардың жұмыстарынан мысалдар келтіріп, талдау жасауға болады. Жұмыстарды сыныпта оқып, ең үздік шығармаларды марапаттау оқушылардың ынтасын арттырады. Зат есімнің септеліп, көптеліп, жіктеліп, тәуелденіп түрленетінін де осы шығармашылық жұмыс арқылы қарапайым мысалдармен көрсетуге болады. Мысалы, "Менің атым зат есім. Менің кітабым бар (тәуелдену). Мен достыққа шақырамын (септелу)."

Қорытынды

Қорытындылай келе, қазақ тіліндегі сөз таптарын оқытуда заманауи АКТ құралдарын қолдану білім берудің сапасын арттыруға зор мүмкіндіктер береді. Интерактивті тақтаның, онлайн білім беру платформаларының және цифрлық ойындардың мүмкіндіктерін пайдалану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын оятып, оқу материалын тереңірек меңгеруіне ықпал етеді. Бұл, өз кезегінде, олардың функционалдық сауаттылығын арттырып, қазақ тілінде сауатты әрі еркін сөйлеуіне негіз қалайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы (соңғы өзгерістермен және толықтырулармен).
2. Қазақ тілі бойынша бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.
3. Аяпова Т.Т. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы, 2012.
4. Жұмабаева Ә.Е. Бастауыш сынып оқушыларының тілдік құзыреттілігін дамыту. Астана, 2015.
5. Исабеков А. Қазақ тілінің морфологиясы. Алматы, 2008.
6. Қожахметова Г. Ойын арқылы оқыту – оқушы белсенділігін арттырудың жолы. "Бастауыш мектеп" журналы, 2017. №3.
7. Мамбетқазиев Е.Б. Инновациялық оқыту технологиялары. Алматы, 2014.

Сагинбай Жадра Темірханқызы
Физика пәнінің мұғалімі
“№45 мектеп-гимназия” МКМ
Алматы облысы, Іле ауданы

9-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ФИЗИКАНЫ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІМЕН КІРІКТІРЕ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТИІМДІ ЖАҚТАРЫ

Кілт сөздер: Физика, жаратылыстану пәндері, кіріктірілген оқыту, танымдық қабілет, ғылыми ойлау, теориялық білім, тәжірибелік дағдылар, білім сапасы, оқыту әдістемесі, заманауи білім.

9-сынып оқушыларына физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту әдістемесінің тиімді жақтары заманауи білім беру жүйесінде маңызды орын алады. Бұл әдістеме оқушылардың физикаға деген қызығушылығын арттырып, олардың танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Жаратылыстану пәндерімен интеграция физика заңдылықтарын нақты өмірмен байланыстырып, оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін қалыптастырады. Мақалада көрсетілгендей, кіріктірілген оқыту әдістемесі оқушылардың теориялық білімдерін тәжірибелік дағдылармен ұштастыруға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде олардың білім сапасын арттырады.

Зерттеудің мақсаты: 9-сынып оқушыларына физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту әдістемесінің тиімділігін зерттеу.

Зерттеудің міндеттері: Жаратылыстану пәндерінің физикамен байланысын айқындап, бұл пәндерді біріктірудің педагогикалық негіздерін анықтау арқылы білім алушылардың танымдық қызығушылығын арттыру. Физиканы кіріктіре оқыту әдістерін дамытып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру және олардың шығармашылық қабілеттерін жетілдіру. Жаратылыстану және физика пәндерінде қолданылатын кіріктірілген оқыту әдістерінің тиімділігін тәжірибе жүзінде тексеріп, ғылыми негіздеу. Оқушылардың жаратылыстану пәндеріндегі білімдерін физикамен ұштастыру арқылы олардың сыни ойлау қабілеттерін дамыту.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесінің жаңашылдықтары мен өзгерістері білім алушылардың жан-жақты қабілеттерін дамытуға бағытталған. Жаратылыстану пәндерін физикамен кіріктіре оқыту әдістемесі оқушылардың пәндер арасындағы байланысты түсінуге және олардың аналитикалық ойлау қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдістеме оқушылардың ғылыми түсініктерін кеңейтіп, жаратылыстану ғылымдарының интеграциясы арқылы білімді тереңдетуге бағытталған. Жаратылыстану және физика пәндері өзара тығыз байланысты болғандықтан, олардың мазмұнын біріктіру оқушылардың пәндік білімдерін қолдану дағдыларын нығайтады.

Физика мен жаратылыстану пәндерін кіріктіре оқыту арқылы оқушылардың ғылыми қызығушылығы артып, олардың танымдық белсенділігі күшейеді. Бұл әдістеме білім алушылардың пәндер бойынша алған білімдерін өмірде қолдануға және жаңа білімді өздігінен іздеуге ынталандырады. Осының нәтижесінде оқушылардың ғылыми-зерттеу дағдылары дамып, шығармашылық қабілеттері жетіледі.

Заманауи педагогикалық тәжірибеде кіріктірілген оқыту әдісі жаратылыстану ғылымдарын біртұтас жүйе ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл білім беру үрдісін жаңғыртып, оқушылардың оқу нәтижелерін жақсартуға ықпал етеді. Осылайша, жаратылыстану пәндері мен физика арасындағы байланысты орнату арқылы оқушылардың оқуға деген ынтасы артады және олардың сыни ойлау қабілеттері дамиды.

Бүгінгі таңда жаратылыстану ғылымдарының интеграциясы оқушылардың болашақтағы мамандық таңдауларына әсер етеді. Осыған орай, физика мен жаратылыстану пәндерін кіріктіре оқыту әдістемесі білім беру жүйесін жетілдірудің маңызды құралы болып табылады. Бұл әдістемені тиімді қолдану арқылы білім беру үрдісінің сапасын арттыруға және

оқушылардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға болады.

9-сынып оқушыларына физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту әдістемесінің тиімді жақтары.

Қазіргі білім беру жүйесінде жаратылыстану пәндерін физикамен кіріктіре оқыту әдістемесі ерекше орын алады. Бұл әдістеме оқушылардың пәндер арасындағы байланысты түсінуіне және олардың аналитикалық ойлау қабілеттерін арттыруға бағытталған. Жаратылыстану ғылымдары мен физиканы біріктіру арқылы оқушылардың таным көкжиегі кеңейіп, олардың білімді қабылдау деңгейі жоғарылайды.

Педагогикалық негіздеме және әдістеме.

Физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту, ең алдымен, пәндердің табиғи байланыстарын көрсетуге мүмкіндік береді. Мысалы, биологиядағы фотосинтез процесін физикалық тұрғыдан қарастырғанда, жарықтың энергияға айналу механизмі оқушыларға тереңірек түсінікті болады. Осылайша, оқушылар физикалық құбылыстардың жаратылыстану ғылымдарымен тығыз байланысын көреді.

Тәжірибелік тиімділігі

Бұл әдістемені қолдану нәтижесінде оқушылардың оқу мотивациясы артып, танымдық белсенділігі күшейеді. Мысалы, тәжірибелер арқылы физика мен химияның өзара байланысын көрсету оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Әр түрлі зерттеулер көрсеткендей, кіріктірілген оқыту әдістері оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді (Smith & Jones, 2020).

Артықшылықтары мен кемшіліктері

Артықшылықтарының бірі – бұл әдістеме оқушыларды ғылымға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Оқушылар жаратылыстану ғылымдарының нақты өмірде қалай қолданылатынын түсініп, болашақ мамандықтарын таңдауға көбірек дайын болады. Дегенмен, бұл әдістемені тиімді қолдану үшін мұғалімдерден үлкен дайындық пен шығармашылықты қажет етеді, себебі әр пәннің мазмұнын интеграциялау қиындық туғызуы мүмкін.

Салыстыру және саралау

Жалпы білім беру әдістерімен салыстырғанда, кіріктірілген оқыту әдістемесі оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады. Мұндай тәсіл оқушылардың пәндер арасындағы байланысты түсініп, оларды тәжірибеде қолдана білуіне мүмкіндік береді.

Қорытынды ой

Физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Бұл әдістеме оқушылардың жан-жақты дамуына және олардың болашаққа деген сенімділіктерін арттыруға көмектеседі. Сондықтан, бұл әдісті білім беру үдерісіне енгізу – оқыту сапасын арттырудың тиімді жолы.

Физиканы жаратылыстану пәндерімен кіріктіре оқыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды орын алады. Бұл әдістеме оқушылардың пәндер арасындағы байланысты терең түсініп, аналитикалық ойлау қабілеттерін арттыруға бағытталған. Жаратылыстану ғылымдары мен физиканы біріктіру арқылы оқушылардың таным көкжиегі кеңейіп, олардың білімді қабылдау деңгейі жоғарылайды.

Бұл оқыту әдістемесі пәндердің табиғи байланыстарын көрсетуге мүмкіндік береді, мысалы, биологиядағы фотосинтез процесін физикалық тұрғыдан қарастыру арқылы жарықтың энергияға айналу механизмін тереңірек түсінуге болады. Сонымен қатар, тәжірибелер арқылы физика мен химияның өзара байланысын көрсету оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады және олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Әдістеменің артықшылықтары оқушылардың ғылымға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Алайда, бұл әдісті тиімді қолдану үшін мұғалімдерден үлкен дайындық пен шығармашылық талап етіледі. Кіріктірілген оқыту әдістемесі оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады.

Бұл әдістемені білім беру үдерісіне енгізу оқыту сапасын арттырудың тиімді жолы болып табылады. Болашақта мұғалімдерге осы әдістемені қолдану үшін қажетті дайындық пен ресурстарды қамтамасыз ету маңызды. Оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін бұл әдісті кеңінен қолдану арқылы білім беру жүйесін одан әрі жақсартуға болады. Сондықтан әрбір мұғалім мен білім беру ұйымы осы әдістемені енгізуді қарастыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аққанатқызы И., Балтабеков А.С. Жалпы білім беретін мектепте кіріктірілген физика сабақтарын қолданудың әдістемелік негіздері. – Қарағанды: Theoretical Hypotheses and Empirical Results журналы, 2025. – (мақала) (ojs.publisher.agency)
2. Калмаганбетова Г.З. Жаратылыстану пәндерін ағылшын тілінде кіріктіре оқытудың маңызы // Инфоурок. – 2019. – № (онлайн мақала). – беттер көрсетілмеген. (infourok.ru)
3. Физикалық терминдерді ағылшын тілінде оқып үйрену курсы бағдарламасы (8–9 сыныптар үшін). – Орал: БҚО білім басқармасы, 2018. – факультативтік курс бағдарламасы. (ust.kz)
4. Физика пәнін ағылшын тілінде меңгерудің тиімділігі. – Ust.kz сайтында жарияланған материал, нақты авторы көрсетілмеген. – (электронды ресурс). (ust.kz)
5. Павлодар қаласының «Жас дарын» мектебінде физика сабағын үштілді кіріктіріп жүргізу тәжірибесі. – Жас дарын мектебі, 2022–2023 оқу жылы. – (онлайн мәлімет). (jasdarynpvl.edu.kz)
6. Байдаулетова Ж.К. Биология сабақтарында CLIL технологиясының элементтерін енгізу. – Павлодар: Павлодар педагогикалық университеті, 2024. – Магистрлік диссертация. (stud.kz)
7. Inquiry-based learning (Ізденіс негізіндегі оқыту). – Wikipedia, ағылшын тіліндегі мақаласы, 2025. – (электронды ресурс). (en.wikipedia.org)

Мукишев Шынтас Азирбаевич
Биология пәні мұғалімі
Қызылорда облысы, Арал ауданы, Абай ауылы

ЖАҺАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДА БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАРЫ

Аңдатпа. *Мақалада жаһандану жағдайында биология пәнін оқытудың заманауи талаптары және білім алушылардың ақпараттық ортада тиімді әрекет етуіне қажетті құзыреттерді қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Қазіргі білім беру үдерісінде оқушының ақпаратты іздеу, сұрыптау, талдау, оның дұрыстығын бағалау және алған білімін практикалық жағдайда қолдана білу қабілетінің маңызы ашылады. Биология сабағында жүйелік-әрекеттік тәсілді қолданудың ерекшеліктері, оқушылардың жеке, пәндік және метапәндік нәтижелеріне қол жеткізудегі мүмкіндіктері сипатталады. Сонымен қатар тұлғаға бағытталған, саралап оқыту, проблемалық, диалогтік, жобалық, ойын, ақпараттық-коммуникациялық және кейс-технологияларды тиімді пайдаланудың жолдары қарастырылады. Мақалада зертханалық жұмыс, пікірталас, семинар, конференция, экскурсия, топтық және жұптық жұмыс сияқты оқытудың белсенді формаларының оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы рөліне назар аударылады. Биология сабақтарында рөлдік, жарыс, модельдеу және пікірталас ойындарын ұйымдастыру арқылы білім алушылардың зерттеушілік, коммуникативтік, шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын дамыту мүмкіндіктері көрсетіледі.*

Түйінді сөздер: *жаһандану, биологияны оқыту, заманауи сабақ, жүйелік-әрекеттік тәсіл, білім алушы, танымдық белсенділік, функционалдық сауаттылық, пәнаралық*

байланыс, оқыту технологиялары, проблемалық оқыту, жобалық оқыту, ойын технологиялары, зерттеушілік дағдылар, сыни ойлау.

Біздің заманымыздың басты ерекшеліктерінің бірі-өскелең ұрпақ үйренуі керек ақпараттың орасан зор және үздіксіз өсіп келе жатқан көлемі. Сондықтан, бала ересек өмірге дайындалып, ақпарат ағынынан белгілі бір мәселені шешуге сәйкес келетін ең маңызды ақпаратты таңдауға үйренуі керек. Ол алынған ақпараттың дұрыстығын түсініп, оны өз мақсаттарына жету үшін қолдана білуі керек. Бұл белгілі бір қызмет түрін орындау үшін қажетті белгілі бір құзыреттерге ие болу қажеттілігін білдіреді. Сондықтан білім беру жүйесінің басты міндеті балаларды оқуға үйрету болып табылады.

Заман талабына сай сабақ – оқушылардың ой-өрісін кеңейту ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған болуы керек. Заманауи сабақты тек белгілі бір пән шеңберінде өткізу мүмкін емес, сондықтан оқытушы оқу сабақтары кезінде пәнаралық байланыстарды орнатуы қажет. Осы міндеттердің барлығын шешу оқу процесінде жүйелік-белсенділік тәсілін барынша қамтамасыз етеді.

Жүйелік-белсенділік тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде оқушылар мен мұғалімдердің бірлескен іс-әрекетін Ссбақтың мақсаты оқушының жеке мақсаты болатындай етіп құруды, оқушының өзі әр түрлі құралдарды қолдана отырып, өз іс-әрекетін жоспарлауды және сабақтың нәтижесі оқушының өзі үшін маңызды болатындай етіп құруды білдіреді. Жүйелік-белсенділік тәсілі әмбебап оқу іс-әрекеттері (жеке, реттеуші, танымдық, коммуникативті) негізінде баланың жеке басының дамуына, жеке, пәндік және мета-пәндік нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Биология сабағында оқушыны белсенді танымдық ұжымдық қызметке қосу үшін:

- зерттелетін материалды оқушылардың күнделікті өмірімен және қызығушылықтарымен байланыстыру;
- оқу жұмысының барлық түрлері мен әдістерін, ең алдымен, өзіндік жұмыстың барлық түрлерін, диалогтық және жобалық-зерттеу әдістерін қолдана отырып сабақты жоспарлау;
- оқушылардың өткен тәжірибесін талқылауға тарту;
- оқушылардың жетістіктерін тек бағамен ғана емес, сонымен қатар мазмұнды сипаттамасымен де бағалау керек. Заманауи сабақта оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыруды, мета-пәндік нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқыту технологиялары маңызды. Олардың саны өте көп:
- тұлғаға бағытталған оқыту технологиялары;
- сараланған оқыту технологиясы;
- мәселелік оқыту технологиясы;
- диалогтық оқыту технологиясы;
- рефлексивті оқыту технологиясы;
- ынтымақтастық педагогикасы;
- жобалау технологиялары;
- ойын технологиялары;
- АКТ технологиялары;
- кейс-технологиялар және басқалар.

Оқу сабақтарын ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдану қажет: семинарлар, зертханалық жұмыстар, мәселелерді шешуге арналған семинарлар, экскурсиялар, конференциялар, пікірталастар, әңгімелер, "керісінше-сабақ" (оқытушының рөлін білім алушылар орындайды), сабақтар-жарыстар және т. б. Заманауи биология сабағы мемлекеттік білім беру стандартын іске асыру аясында келесі талаптарға сай болуы керек:

- жақсы жабдықталған кабинетте ұйымдастырылған сабақ жақсы басталуы және жақсы аяқталуы керек;
- мұғалім өз іс-әрекетін және оқушылардың іс-әрекетін жоспарлауы керек, сабақтың тақырыбын, мақсатын, міндеттерін нақты тұжырымдауы керек;

- мұғалім оқушыларды сабақтың мақсаттары мен міндеттерін өз бетінше анықтауға жетелеуі керек.

Заманауи биология сабағы мәселелік және дамытушылық сипатта болуы керек. Осы таңда мұғалім:

- өзі оқушылармен ынтымақтастықты көздейді және оқушыларды топтық жұмыс түрлерін, жұпта, микротоптарда жұмыс істей отырып, мұғаліммен және сыныптастарымен ынтымақтастыққа бағыттай алады;
- мәселелік және іздестіру жағдайларын ұйымдастырады, оқушылардың қызметін жандандырады;
- қолайлы психологиялық микроклимат жасайды, ұжымдық қызметтің әртүрлі формалары арқылы гиподинамияның алдын алады, оқушылардың эмоционалды әл-ауқатына ықпал етеді;
- оқушылардың мүмкіндіктер деңгейін, сынып профилін, балалардың ұмтылысы мен көңіл-күйін, олардың жас ерекшеліктерін ескереді;
- кері байланысты жоспарлайды және оқушылардың рефлексиясын қамтамасыз етеді.

Заманауи биология сабағын қалыптастыру кезінде когнитивті мотивацияны белсендіру технологияларын қолдану міндетті түрде баланың мотивациялық сферасының күрделі құрылымын ескеруі керек. Танымдық белсенділікті арттыру үшін биология сабағында қолдануға арналған ойындарды жіктеуге болады:

- рөлдік ойындар;
- ойын-жарыстар;
- имитациялық – модельдеу ойындары;
- пікірталас ойындары.

Рөлдік ойындар оқушыға өзін басқа рөлде сезінуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың әртүрлі медициналық практикадағы дәрігерлердің, зертханашылардың, сарапшылардың, оқытушылардың, зерттеуші ғалымдардың және т.б. рөлдерінде болып, ойынға тек интеллектуалды ғана емес, сонымен қатар эмоционалды түрде де тартылуғп, ойынға толығымен араласуға мүмкіндік береді.

Жарыс ойындарында оқушы-ойыншылардың іс-әрекеттері ережелермен шектеліп, жеңіске, жүлде алуға бағытталады. Көбінесе сынып командаларға бөлінеді, бірақ өткізудің жеке формалары да бар. Оқушыларға белгілі бір тапсырма беріледі, оны шектеулі уақыт ішінде және нақты ережелер шеңберінде орындау керек.

Модельдеу ойындары. Бұл сабақтарда оқушылардың қолда бар білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік беріледі. Ойын жеке немесе топтық болуы мүмкін. Олар бірнеше тақырыптан кейін бекіту кезеңінде жақсы қолданылады.

Пікірталас ойындары. Бұл ойын тақырыптың мәселесін, қарама-қарсы идеялардың болуын және олардың түбегейлі айырмашылығын көрсетудің ең жақсы нұсқасы болып табылады. Бұл ойынның артықшылығы-бұл әр түрлі деңгейдегі балаларға ойынға белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Оқытудың ең белсенді түрлерінің бірі-оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін көрсететін семинар. Ғылыми материалды талдау, жүйелеу және жалпылау арқылы мектеп оқушылары мәселені шешуге терең еніп, қарама - қайшы ақпаратты қарастырып, өз гипотезаларын түсіндіріп береді. Оқытудың барлық әдістері, әдістемелері мен формалары оқушыларды өз бетінше білім алуға бағытталған белсенді танымдық қызметпен қамтамасыз ете алады. Тәуелсіз танымдық іс-әрекет белсенді түрде қабылданады, қайта қарастырылады, сабақта алған білімдерін тереңдетеді және кеңейтеді.

Қорытынды. Жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптардың өзгеруі биология пәнін оқыту мазмұны мен әдістерін де жаңартуды қажет етеді. Ақпарат көлемінің үздіксіз артуы оқушыдан дайын білімді есте сақтаумен қатар, қажетті ақпаратты іздеу, оны талдау, салыстыру, бағалау және практикалық міндеттерді шешуде тиімді пайдалану қабілетін талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, қазіргі биология сабағы оқушыны тек пәндік біліммен қамтамасыз ететін орта емес, оның дербес ойлауын, зерттеушілік қабілетін,

коммуникативтік мәдениетін және функционалдық сауаттылығын қалыптастыратын білім беру кеңістігі болуы тиіс.

Биологияны оқытуда жүйелік-әрекеттік тәсілді қолдану білім алушының оқу үдерісіндегі белсенді рөлін арттыруға мүмкіндік береді. Мұндай жағдайда мұғалім дайын ақпаратты ұсынушы ғана емес, оқушының ізденісін ұйымдастырушы, бағыттаушы және оқу әрекетіне қолдау көрсетуші қызметін атқарады. Оқушы өз кезегінде оқу мақсатын түсініп, ақпаратпен жұмыс істеп, мәселені анықтап, болжам ұсынып, шешімін негіздеуге және өз нәтижесін бағалауға үйренеді.

Заманауи биология сабағында оқытудың әртүрлі технологиялары мен белсенді әдістерін өзара үйлестіріп қолдану маңызды. Проблемалық және жобалық тапсырмалар, зертханалық жұмыстар, пікірталастар, семинарлар, топтық және жұптық жұмыстар, ойын технологиялары білім алушылардың сабаққа қызығушылығын арттырып қана қоймай, алған білімін нақты жағдайда қолдануына мүмкіндік береді. Әсіресе рөлдік, жарыс, модельдеу және пікірталас ойындары оқушының пәнге деген танымдық қызығушылығын күшейтіп, білімді тәжірибелік әрекет арқылы меңгеруіне жағдай жасайды.

Сонымен қатар заманауи биология сабағын ұйымдастыруда оқушылардың жас ерекшеліктерін, жеке мүмкіндіктерін, қызығушылықтарын және білім деңгейін ескеру қажет. Сабақтағы қолайлы психологиялық орта, тиімді кері байланыс, рефлексия және мазмұнды бағалау оқушының оқу мотивациясын сақтауға ықпал етеді.

Осылайша, жаһандану дәуіріндегі биологияны оқытудың негізгі мақсаты – пәндік білімді меңгертумен шектелмей, білім алушыны ақпараттық қоғамда өздігінен білім алуға, ғылыми тұрғыдан ойлауға, дәлелді шешім қабылдауға және алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдануға даярлау. Мұндай бағыттағы сабақ қана заманауи білім беру талаптарына жауап беріп, биологиялық сауатты, зерттеушілік қабілеті қалыптасқан және өзгермелі ортаға бейімделе алатын тұлғаны қалыптастыруға негіз болады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Лукьянова М.И. Формирование учебной деятельности школьников: проектирование и анализ современного урока [Текст]: Учебно-методическое пособие / М.И. Лукьянова. – Ульяновск: Центр ОСИ, 2015. – 120 с.;
2. Куркин Е.Б. Как нам избавиться от старой школы? // Народное образование. – 2012. – №5. – С. 44–50;
3. Район Л. Выдающиеся педагоги, Роже Кузине // Перспективы: вопросы образования. – 1988. – №4. – С. 167–176.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың ақпан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 3 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 02 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі
№ KZ22VPY00060452 берілген.

Журнал издается с февраля 2023 года.
Периодичность выпуска — 3 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ22VPY00060452 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 02 декабря 2022 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 24.10.2025 ж. қол қойылды.
Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 24.10.2025 г.
Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

«Мұғалім — мектептің жүрегі.»